

СТО ТРИДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТО ЗАСЕДАНИЕ

София, четвъртък, 16 май 1991 г.

(открито в 15 ч. и 15 м.)

Председателствували: председателят Николай Тодоров и заместник-председателите Гиньо Ганев и Иван Глушков.

Секретари: Трифон Митев и Александър Стамболийски.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ (*звни*): Има кворум.

Заседанието се открива.

Проектът за дневен ред ви е раздален. Той е достатъчно богат.

1. Първо четене на проекта за Конституция на Република България.
2. Второ четене на проекта за търговски закон.
3. Второ четене на законопроекта за чуждестранните инвестиции.
4. Първо четене на законопроекта за изменение и допълнение на Закона за прокуратурата.
5. Първо четене на законопроекта за изменение и допълнение на Указ N 1842 за адвокатурата.
6. Първо четене на законопроекта за изменение и допълнение на Указ 1138 за създаване на единен следствен спарат при Министерството на вътрешните работи.

7. Отговори на актуални въпроси (министър Йордан Мутафчиев ще отговори на Драгомир Драганов и Георги Липовански; министър Борис Спиров ще отговори на Петко Огойски и на Георги Николов).

Има ли предложения по дневния ред?

НЕНКО ТЕМЕЛКОВ: Многократно отляво и отдясно на тази зала се постави въпросът за Закона за устройството на Министерството на вътрешните работи. И независимо от стачки и протести ние, изглежда, не оценяваме важността му. Аз моля Бюрото да ни отговори ясно мина ли той през Законодателната Комисията по националната сигурност. И ако е минал, има ли други причини, които пречат на това законопроектът вече да влезе в дневния ред на пленарното заседание.

Моля, ако всичко вече е наред, на следващото заседание, още утре този законопроект да бъде пред нас.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Имате думата. И да преминем вече към гласуване. Дневният ред е логична последица от последните няколко заседания.

ШАКИР ПОЮКОВ: Уважаеми господин председател, уважаеми дами и господа народни представители! Предлагам в днешния дневен ред, като отделна точка да влезе утвърждаване на националния поземлен съвет.

Мотиви. С голямо безпокойство и тревога посрещам създаденото социално напрежение и конфликти сред моите избиратели - тютюнопроизводителите от селата Дебрен, Гърмен, и Дъбница, Софийска област. Учудваща бе мудността, с която Министерството на земеделието и хранителната промишленост прие Правилника за приложение на Закона за собствеността и ползуването на земеделските земи. Той се прие два месеца след приемането на закона, а сега вече 20 дни след приемането на правилника, не е утвърден...

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Господин Поюков, моля ви не си довършвайте фразата. Току-що е раздаден по банките на народните представители съставът на Националния поземлен съвет. Вие го имате пред себе си. Предложението ви е направено, благодаря Ви. Ще вземем становище.

ШАКИР ПОЮКОВ: Да, благодаря.

АТАНАС МИХАЙЛОВ: Господин председателю, госпожи и господа народни представители, днес може би ще утвърдим Националния поземлен съвет. Обаче в Закона за собствеността и ползуването на земеделските земи има голяма празнота и ще ни изправи пред много големи трудности. Ние ще оскърбим хората, на които отнеха навремето земята и сега не знам как тя ще бъде върната.

Ще ви изложа с две изречения мотивите. Искат се доказателства, нотариални актове, искат се молбите, с които са влизали като членове в ТКЗС, искат се и емлячни регистри, препис-извлечение от емлячните регистри. На много места емлячните регистри са изгорени, нарочно са унищожени. Проверявал съм може би в десетина общини - няма ги емлячните регистри. Ходих и в Държавния архив във Варна, прегледах молбите, с които са влизали в ТКЗС като членове. Той влиза със 100 декара, те пишат 50 декара, той влиза с 50 декара, пишат 10 декара.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Господин Михайлов, с много внимание, какво предложение правите по дневния ред?

АТАНАС МИХАЙЛОВ: Предлагам едно от доказателствените средства за установяване собствеността на земята, която е отнета от ТКЗС и от държавните стопанства, да се доказва с всички доказателствени средства по чл. 97 по установителния иск.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Благодаря ви, но това е въпрос на друга тема.

Има думата господин Премянов за процедурен въпрос.

КРАСИМИР ПРЕМЯНОВ: Уважаеми господин председател, без да омазоважавам направените предложения за полицията от господин Ненко Темелков и по Закона за земята от господин Михайлов, но вижте какъв проект за дневен ред ни е предложен. Мисля, че нямаме право да губим време за обсъждане на дневния ред.

Ето защо правя предложение да пристъпим към гласуване на дневния ред.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Предложението е направено. Гласувайте предложението за прекратяване на дебатите по проекта за дневен ред. 228 гласували за, 7 против и 1 въздържал се, прекратяват се предварителните разисквания по проекта за дневен ред.

Гласуваме писменото предложение за дневен ред така, както е раздадено. Господин Ненко Темелков повдигна въпроса във връзка със законопроекта за устройство на Министерството на вътрешните работи. Той премина през една комисия. Трябва днес или утре да бъде разгледан в Законодателната комисия. Утре Бюрото на Великото Народно събрание ще направи ориентираща информация за законодателната дейност през идната седмица. Непременно там ще фигурира и Законът за устройство на Министерството на вътрешните работи, необходимостта от който всички осъзнаваме.

Господин Поюков предлага днес да бъде разискван съставът на Националния поземлен съвет. Той ви е раздаден току-що. Предложението е направено от името на председателя на Министерския съвет, както изисква законът. Нека обаче народните представители да имат възможност да разгледаат това предложение и то да бъде сложено на дневен ред утре. Този състав трябва да бъде видян и в съответната парламентарна комисия.

Гласуваме дневния ред, така както е предложен в писмен вид. Гласувайте, господа.

(Господин Юнал Лютфиев идва към трибуната и настоятелно моли да му бъде дадена думата, като говорител на парламентарната група на Движението за права и свободи, за да прочете декларация. Председателстващият Гиньо Ганев го отклонява, тъй като в момента са в процедура на гласуване.)

При 226 гласували за, 3 против и 1 въздържали се дневният ред се приема.

ДНЕВЕН РЕД:

1. Първо четене на проекта за Конституция на Република България.
2. Второ четене на проекта за търговски закон.
3. Второ четене на законопроекта за чуждестранните инвестиции.
4. Първо четене на законопроекта за изменение и допълнение на Закона за

прокуратурата.

5. Първо четене на законопроект за изменение и допълнение на Указ N 1842 за адвокатурата.

6. Първо четене на законопроект за изменение и допълнение на Указ N 1138 за създаване на единен следствен апарат при Министерството на вътрешните работи.

7. Отговори на актуални въпроси (министър Йордан Мутафчиев ще отговори на Драгомир Драганов и Георги Липовански; министър Христо Данов ще отговори на Боян Черешаров; министър Борис Спиров ще отговори на Петко Огойски и на Георги Николов).

Преди да преминем, господа, по същество, ще направя едно уточнение от името на Бюрото.

Вчера се е състояло заседание на Мандатната комисия, във връзка с което снощи по радиото, а днес и в отделни печатни средства за масова информация са направени съобщения. По повод на това отделни народни представители поставиха и пред Бюрото въпрос, дали ще се предложи в дневния ред на Великото Народно събрание такъв въпрос. И от името на Бюрото правя следното уточнение:

Първо, Бюрото не е сезирано с предложение на Мандатната комисия.

Второ, по доклада на тази комисия, както всички си спомняме, се състояха продължителни разисквания и Великото Народно събрание гласува решение от 19 март тази година, според което всички народни представители, които заседават от първия ден на първата сесия на парламента, имат права на избрани депутати.

Трето. Освен това в решението на парламента се възлага на Мандатната комисия да разгледа всички повдигнати въпроси, такъв е текстът на решението в хода на разискванията по нейния първоначален доклад и да изрази становище, с каквото до този момент Бюрото не е сезирано. Когато това стане, тогава ще се преценява дали Мандатната комисия е изпълнила изискването да се произнесе със свои предложения и становища по всички повдигнати въпроси.

С други думи, всичко което засяга работата на Мандатната комисия, има свършено предварителен и, би могло даже да се каже - в известен смисъл само журналистически характер.

Освен това Бюрото смята, че характерът на първоначалните разисквания по доклада на Мандатната комисия налага (но това е работа и на самата комисия) нейните предложения да се правят въз основа на едно по-подчертано мнозинство, а не на номинално такова, като се има предвид широката палитра от проблеми, които бяха разисквани тогава.

Това уточняване, което правя сега от името на Бюрото, е разисквано с представители на политическите сили в парламента днес въз основа на чл. 13 от Правилника за организацията и дейността на Великото Народно събрание. *(Единични ръкопляскания).*

Ние преминаваме към точка първа от дневния ред -

РАЗИСКВАНИЯ НА ПЪРВО ЧЕТЕНЕ НА ПРОЕКТА ЗА НОВА КОНСТИТУЦИЯ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

(Бурни ръкопляскания).

Първ от записаните оратори има думата народният представител г-н Петър Корнажев. *(Ръкопляскания от блока на опозицията).*

ПЕТЪР КОРНАЖЕВ: Уважаеми господин председателю, госпожи и господа народни представители! Още в самото начало трябва да кажа, че този проект ме задоволява *(ръкопляскания от опозицията)*, и то не защото съм участвувал в работата на Конституционната комисия, а защото той съдържа всичко онова, което в момента ни е нужно.

Искам веднага да кажа, че ние бяхме посетени от председателя на Френския конституционен съвет проф. Бадентер. За съжаление само 10 или 15 души го слушахме. Той каза, че понякога, когато се гласува Конституция, е необходимо и малко възторг за момента, за да бъде гласувана тя така. И това е станало в Съединените американски щати, когато Джеферсън е въвел понятието "право на щастие".

Ще говоря само по преамбюла. Отсъствуваше известно време, защото бях болен, и разбрах, че има спорове по някои от понятията там. Господа, първо, можем ли да спорим ние тук дали България е република? *(Ръкопляскания от опозицията.)*

Веднага трябва да кажа, че аз уважавам интелекта, държането и доскорошното поведение на бившия цар Симеон II, когото никога не съм наричал Симеон Борисов и който сам себе си нарича обаче Симеон Кобурготски. Така че настроенията, които напоследък се наслагват извън парламента, а може би и у някои депутати за връщане на монархия аз ги смятам за анахронизъм. *(Ръкопляскания.)* Няма да говоря повече по този въпрос. Искам само да кажа, че такъв абсурд световната история не познава - да бъде избран за президент бивш монарх.

И така, в преамбюла има три прилагателни, на които искам да се спра. В преамбюла е отбелязано, че България е демократична република. Господа, "демократична" това не означава, че малцинството при определени гласувания не

е право. Това го е казал още Сократ. Но "демократична република" това означава, че малцинството ще бъде съхранявано и пазено въпреки решението на мнозинството, каквото и да е то. Това означава "демократична република".

На второ място се казва, че България е правова държава. Госпожи и господа народни представители! Във френската теория има един много известен автор - Леон дьо Ги, който казва, че правото е над държавата. А преди няколко дни тук беше министърът на външните работи на Уругвай и докато бях болен в моята библиотека намерих тяхната конституция, в която пише, че те са една република, която е обединение на гражданите, подчинено на закона. Следователно щом сме правова държава, всичко ще се решава само съобразно законите.

По-нататък, когато обсъждаме отделните раздели, аз ще направя някои свои бележки, защото мисля, че по някои въпроси не е нужно да се препраща към отделен закон, а може да бъдат решени тук. Но принципът за правова държава пронизва цялата тази конституция - от самото начало до край. Говори се за права и за пръв път в България за права повече, отколкото за задължения. *(Частични ръкопляскания.)*

Трябва да кажа, че колегата Вълканов, който преди време оповести, че допреди 2 години сме били приятели, а сега не сме (не затова ще го кажа) беше написал една наистина хубава книга, която беше спряна от Ярослав Радев и която все пак излезе. В нея се говори за правата на гражданите, но втори въпрос е дали те трябва да се аргументират с Ленин. Въпросът е, че правата на гражданите трябва да бъдат оповестени в Конституцията и това е направено.

На трето място е посочено, че България е социална държава и още в Конституционната комисия имаше възражения по това.

Госпожи и господа народни представители! Аз бих желал не само вие да ме разберете, а и българският народ да ни разбере, че "социална" е едно, а "социалистическа" е друго. *(Ръкопляскания.)* "Социална" за моето поколение, което е учило латински, значи "обществена", от "социум". А за тези, които не са учили латински, аз препращам към речника за чуждите думи, за да разберат за какво става дума. *(Частични ръкопляскания.)*

Следователно ние трябва да бъдем социална държава. И аз като социалдемократ веднага ще кажа: ние ще трябва да позволим в България натрупване на капитали и собственост, но нямаме право като Велико Народно събрание да допуснем Конституция, в която да не бъдат съхранени, охранени и запазени правата на тези, които поради болест, майчинство, възраст и т.н. нямат в момента доход. Това значи "социална държава". *(Ръкопляскания.)*

Преди няколко дни по телевизията един от новите български политици и

бизнесмени, който има голям дизайн и по височина - Жорж Ганчев мисля, че се казваше, каза, че и Вили Брант и шведите са се издънили. Това беше неговият израз. Слушах го в къщи на креслото. Препоръчвам му да прочете днешния вестник и вчерашните вестници, за да види общественото мнение в момента в обединена Германия, че наклонява към социалдемократия, а не към Хелмут Кох. *(Частични ръкопляскания.)*

Така че, когато говорим за едно такова понятие, ние трябва да вложим в него всичко онова, което хуманизмът и всички останали други съществителни - мир, свобода и т.н., поставени в преамбюла, имат предвид. Социална държава това значи държава, в която ще има и много богати, ще има и средно богати, но не трябва да има просяци. *(Ръкопляскания.)*

За това аз мисля, че, когато обсъждаме отделните глави на тази Конституция, отделните раздели, ние всички ще трябва да помним тези три принципа на преамбюла, които са основни.

Господа, позволете ми да цитирам Павел Милоков. Повечето хора знаят кой е той в руската история, знаят също, че е професор, но не всички са го чели. Павел Милоков казва, че Октомврийската революция се дължи на две основни причини - невежеството на руския народ и максимализма и надменността на част от неговата интелигенция. *(Ръкопляскания в залата.)* Не случайно казвам това. И знам, че поемам риск, като казвам това, спрямо хора, които мислят, че като са интелигентни за тях останалата част от българския народ не съществува *(ръкопляскания от опозицията)*.

Господа, ще бъда лаконичен и ще приключа с един цитат от дневниците на Учредителното Народно събрание. Тодор Икономов, една блестяща фигура в нашата история, завършил кариерата си по трагичен начин, изоставен, обруган, нещо, което в нашата политическа история много пъти е ставало, е казал, че в закона т.е. в Конституцията, която те са обсъждали, е необходимо да има яснота и тя да бъде твърда. Защото тя не трябва да се подчинява на капризите и желанията на отделните хора. И ще завърша с още един цитат. Фиблимисир е казал: "Правото е изкуство на доброто и на справедливостта." Проектът за Конституция отговаря на принципите на доброто и на справедливостта и аз ще гласувам за него *(ръкопляскания в залата)*.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Нора Ананиева.

НОРА АНАНИЕВА: Уважаеми господин председател, уважаеми дами и господа народни представители! Историята на съвременната политическа цивилизация може да бъде прочетена достатъчно пълноценно чрез конституциите. Всеки радикален поврат в общественото развитие е раждал своя конституционен проект като харта на новите идеи, като гарант на революционните

завоевания, като мощен лост на бъдещи промени. Всяка партия, участник в радикални поврати, има собствена представа за държавно и обществено устройство, възгътен най-често в собствен конституционен проект. Но приеманата конституция винаги носи национален знак. Тя е плод на борба и компромиси, чрез които партийните пристрастия отстъпват място на ценности и механизми с по-широк социален обхват, които се вписват в сложната история на демокрацията. Един конституционен проект винаги е адресиран към бъдещето и е неизбежно в него правните норми да съжителствуват с мечтанията, извлечените от реалността принципи - с механизма и форми, които трябва да бъдат приведени в действие.

Изправени пред проекта за нова българска Конституция, Конституцията от 1991 г., Конституцията на демократична България от края на XX век, ние се срещаме с най-добрата традиция на конституционализма. Пред нас е проект на радикалната промяна в икономическата и политическата, в социалната и духовната област. Този проект е проникнат от духа на свободата, от философията на едно ново взаимоотношение между човек и власт, от логиката на един демократичен процес, който съчетава европейската и собствената национална традиция. Този проект е плод на многомесечна аналитична и едновременно делова, прозаична работа на партии и личности, на депутати и експерти. Необходимият компромис премина през първото си изпитание. То дава достатъчно основание за надеждата, че в решаващия етап ще се роди националното съгласие, като гаранция за демократичната промяна.

Ние се надяваме още, че като плод на политически разум и далновидност Конституцията ще отрази най-широкия обществен интерес, ще стане за всеки гражданин своего рода библия на българската демокрация.

Парламентарната група на Българската социалистическа партия влиза в тази отговорна дискусия не толкова със собствения партийен проект, още по-малко с намерение да налага един или друг текст, колкото с намерение да съпостави и обоснове, с достатъчно широко социално предназначение, годни да ни изведат от затвореното пространство на групови интереси в простора на обединяващи нацията ценности. В най-обобщен смисъл ние бихме искали да видим в Конституцията един нов обществен договор и една харта на реалните свободи на българските граждани.

По първия въпрос - анализиран през призмата на обществен договор за принципно нови взаимоотношения между гражданина и властта, конституционният проект съдържа набор от гаранции срещу възможна узурпация на властта, срещу опасността от присвояване на народния суверенитет. Достатъчно е да се отбележат поне три кардинални решения - за републиканската фор-

ма, за парламентарното управление и за разделението на властите.

Има достатъчно аргументи в защита на републиканската форма на управление. Тази форма още в зората на съвременните демокрации от епохата на Великата френска революция отбелязва разрива в сферата на деспотизма. Републиката е голямата демократична мечта на борците ни за национално освобождение. Изоставянето на тази мечта след Освобождението е по-скоро резултат от външен диктат. Наложената държавна форма се възлъщава в институцията на царя чужденец - едно унижение за достойнството на българския народ. Българската монархия не донесе на народа ни нито богатствата на европейските си роднини, нито плодовете на успешни международни договори. Не случайно проведенният през 1946 г. референдум в условията на многопартийна система и под контрола на чуждестранни наблюдатели дава израз на категорично републиканската нагласа на населението. Една монархическа реставрация у нас именно днес, в края на XX век не би означавала нищо друго, освен нова форма на външна зависимост и друг вариант на пожизнено управление. Аргументите могат да бъдат продължени. Но те не пречат да се отбележи, че републиканската форма не е само по себе си априорно демократична. Тя е само предпоставка за една демократична система за управление.

Конституционният проект провъзгласява България за парламентарна република. Но самата парламентарна република също има своите разновидности. В случая проектът клони към специфичния вариант на парламентаризъм с наличието на пряко избран президент. Този вариант е непознат за нашите условия, а и сам по себе си е достатъчно сложен. Той предполага много ясно и точно разграничение на компетенциите между парламент, президент и правителство, нещо, което в представения проект все още не е постигнато. При конструирането на този сложен модел на взаимоотношения, бихме могли да се опрем не само на чуждия, но дори и на собствения си кратък опит от последната година. Избирането на президента не пряко от народа, а от Великото Народно събрание, макар и с квалифицирано мнозинство, едва ли създава сериозни гаранции за действителна надпартийност или за някаква форма на зависимост на президента от върховния представителен орган. Не биха ли били по-силни тези гаранции при един пряк избор? От друга страна, в условията на достатъчно динамичен политически процес двата преки избори - на парламент и президент, при различно времетраене на мандатите, създава двойна възможност за решаващо народно участие в изграждането, а и в контрола върху системата на властта.

И не на последно място - демокрацията има нужда от влиятелни и обаятелни, предани на народното дело личности. Един от големите пороци на то-

галитаризма бе недопускането, или изхвърлянето на такива личности от "зоната на мрака", тоест на властта.

Струва ми се, че парламентарният избор на президент не дава възможност да се ликвидира веднъж завинаги тази практика, защото той става най-често в резултат от споразумение, а не резултат от свободно изразената народна воля.

Демократичното изграждане на взаимоотношенията между водещите държавни институции има пряко отношение към провъзгласения в нашия конституционен проект принцип за разделението на властите. Без съмнение приложението на този принцип е важна гаранция срещу всякакъв род авторитарни тенденции. Колкото по-добре се разработи този принцип в Конституцията, толкова по-невъзможни ще бъдат например такива рецидиви като натиск на изпълнителната върху съдебната власт. И в същото време именно във връзка с разделението на властите се проявява едно доста типично явление - по закона на движението на махалото предишното тотално отрицание се трансформира в безкритично отношение точно към онова, което до вчера е отричано яростно. Примерите са много. Предишното неудържимо настъргване срещу разделението на властите, срещу делегираното законодателство, срещу ограниченията на парламентарния суверенитет и пр. като че ли за една нощ се преобрази в преклонение. При това често не се отчита както историческата еволюция на един или друг институт, така и ролята му в конкретната държавна система и обстановка.

Правната политологическа теория, дори изцяло извън марксистката традиция, разкрива много по-балансирано отношение към онези традиции и институти, които понякога с общи усилия се опитваме да превърнем в "свещени крави".

Първият политически мислител с определено влияние, който си служи последователно с понятието "парламентарно управление" - Сен Симон, го употребява изцяло в смисъл на господство на парламента. По време на Великата френска революция това управление се свързва пряко с принципа за народния суверенитет. Не е без всякаква връзка със съвременността обстоятелство, че в този конституционен конфликт като противници на парламентарната отговорност на министрите и като на учението за разделението на властите, се изявяват монархистите. Във всички случаи този принцип е несъмнена ценност за демократичното устройство на държавния механизъм, но той има нужда не толкова и не просто от провъзгласяване, колкото от разработка не като самоцел, а в неразривна връзка с принципа за народния суверенитет и с оглед на потребността да се гарантира върховенството на парламента. Утешението при тази сложна задача идва от факта, че идеалното съотношение и рав-

новесие между парламент и правителство, така нареченото в германската традиция "синьо цвете на конституционната държава", така и не е намерено и никъде досега не съществува. Но все пак това е нашият шанс.

По втория въпрос - Конституцията като харта на свободите. В своята забележителна история на Великата френска революция Жан Жорес пише: "Разумът на века беше проникнат от идеята за правата на човека." Двеста години след знаменитата Декларация за правата на човека и гражданина темата за правата на човека не е история.

Това е тема на днешния ден и на бъдещето. И в същото време, проблемът за правата на човека продължава да се намира в полето на непреодоляното до край в нито една система и държава противоречие между юридическа и фактическа конституция. Именно това е и големият проблем пред нас като създатели на българската харта на свободите, глава втора на конституционния проект. Разработен обстойно, при използване на целия полезен конституционен опит, с подчертан стремеж да не се изостави нито една ценна идея от внесените във Великото Народно събрание проекти, текстът на глава втора възпитаваша един съвременен, дълбокохуманистичен подход към основните права и задължения на гражданите. Няма го патоса на революционните декларации, който сам по себе си е красив и за който може да се съжالياва, но все пак този вариант носи по-реална защита на човешката свобода. Именно гаранциите за правата се съдържат в целия конституционен текст. От решенията за принципите на икономическата система до тези за начина на организация на държавната власт. Гаранциите естествено са предмет и на по-нататъшно законодателно уреждане. И все пак не ме напуска усещането за възможността част от правата да останат декларативни, в условията на този радикален преход към нова система в някои отношения да се върнем назад, особено в сферата на социалните права. Системата на тотално одържавена икономика на определен етап произвеждаше обратен ефект чрез дезангажиране на обществото, индивидите от социални дейности, чрез загубата на стимула и мотиви за производителен труд. Но ние не можем да си разрешим нова инверсия на цел и средства, плащайки висока човешка цена за икономическата ефективност. В това отношение сме поставени пред свръхзадача - да постигнем такова съчетание на икономическо и социално развитие, което да увеличи предпоставките за всеобщност и равенство в правата. Кардиналната промяна в отношенията на собственост без съмнение увеличава предпоставките за свободата, но още отсега е ясно, че провъзгласените в преамбюла на Конституцията ценности равенство и справедливост биха могли да си останат в зоната на патоса. Ние всички отрекохме и със собствения си депутатски вот отменихме наследените от стара-

та система привилегии. Но с какви средства ще се справим с привилегиите на собствеността, които неизбежно и още днес пораждат и неравенство, и несправедливост? Ще допуснем ли пълно отдръпване на държавата от всичко онова, което формира ако не равенство, то поне равни изходни шансове за гражданите. Имат ли например равни шансове жените в условията на растящата безработица, при която те са вече трети от безработните, при положение че една след друга се затварят десетки ясли и градини. Как ще се гарантира провъзгласеният равен достъп на гражданите до културните ценности, ако културата се изостави напълно на стихията на пазара. Тревогата ми не бива да прозвучи като носталгия, а по-скоро като повик за още по-внимателно вглеждане в необходимите социални ангажменти на държавата.

И още нещо. Демократичното развитие на политическата ни система е едновременно път и към разгръщане на политическата свобода на личността. Но и в тази област не са малко подводните камъни. Достатъчно ли са например гаранциите против политическо преследване, ако все още съдебната система може да се въведе в действие по указание отгоре и по линия на доказателства от вестниците. Как може да се очаква обективно, неполитическо действие на правозащитните органи, когато в Конституцията и законите не се съдържат достатъчно специфични решения, особено във връзка със синдикалната дейност. Политическата свобода е немислима без свобода на информацията, словото, печата, съвестта, но още сега е ясно, че не разполагаме с достатъчно гаранции срещу присвояване на тази свобода от едноцветни журналисти. Чрез печата, радиото и телевизията у нас на практика денонощно се нарушават човешки права, което накърнява крехките устои на току-що родилата се политическа свобода. Гаранциите на политическата свобода са неделими от грижата за развитие на необходимата демократична, политическа и парламентарна култура. Бедата ни е в това, че тази култура е още в самия си зародиш, че незачитането на елементарни принципи на парламентаризма може да се поднася като свобода, когато то е нарушение срещу фундаменталното политическо право на гражданите - чрез своя глас на избора да се включат в управлението на страната. Но какво да се прави, утешението ни е в наблюдението на мъдреците, а не друг, самият Хегел казва: "Нито за една идея не може с такова пълно право да се каже, че тя е неопределена, многозначна, достатъчна за най-големи недоразумения, както идеята за свободата."

Уважаеми колеги народни представители, конституционният проект е в ръцете ни. Той очаква нашия сериозен разговор. Той несъмнено ще породи широка обществена дискусия. Да се надяваме, че тази дискусия ще приглуши разделението на обществото и ще стимулира общата грижа за бъдещето на

България и на нейните граждани.

В своя проект за конституция на Корсика Жан-Жан Русо прави интересно наблюдение, като отбелязва разделението на корсиканците на враждуващи помежду си групи и го оценява като последица от тиранията, той пише: "Нужни са хубави закони, нужно е ново вътрешно устройство, за да се възстанови съгласието, от което тиранията не остави нищо, в това число и желанието то да се постигне." Конституцията - това е нашият път към съгласието в името на демократична България. Стига да имаме политическа воля и мъдрост да го постигнем.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Снежана Ботушарова.

СНЕЖАНА БОТУШАРОВА: Съюз на демократичните сили, но не СДС - център.

Уважаеми господин председател, госпожи и господа, уважаеми народни представители извън парламента, имам усещането от двете изказвания преди мен, с този така възторжен патос като че ли широкият и тесният социализъм си протегнаха ръка. (*Ръкопляскания от мнозинството.*)

След десет месеца морна работа Великото Народно събрание се спря, за да си отдъхне, като се отдаде на основната си мисия, за която беше избрано - да създаде и приеме демократична конституция. Това трябваше да стане в срок до една година според политическото споразумение. Вместо сега конституцията да бъде приета и да се обсъждат няколко закони, привеждащи я в действие, а именно Законът за изборите на Народно събрание, за президент, за Конституционен съд, за местните органи, за териториалното деление, за местните избори, което се оказва, че съвсем не са няколко само закона, ние великите народни представители, пропиляхме времето за политически дискусии, за политически театър, в битки, за монопол върху микрофона. Пропиляхме много време за несложни закони и малко за съществени закони.

И накрая, когато общественото нетърпение стигна пределните си граници, проектът за конституция в суров вид бе внесен в пленарно заседание. Въпреки това той е добра основа за обсъждане. В него са заложени основни принципи за съвременно управление. Обаче това, че са използвани като образци сегашните европейски и други конституции, това че се позоваваме на Международната харта за правата на човека и други международни документи, това че казваме, че сме за социална, правова и демократична държава, основана на властта на народа, свободата на личността и принципа за разделение на властите, съвсем не означава, че пред нас е един изпълним и демократичен проект за конституция.

Бих искала да се спра само на няколко момента в него, които според мен се нуждаят от ново разглеждане.

Първият въпрос е свързан със системата на държавните органи. Това, че се провъзгласява принципът за разделение на властите, съвсем не означава, че проектът предлага една добре балансирана система на държавни органи, които могат да работят. Парламент, президент, Министерски съвет. Това, което е сега в проекта, представлява един много силен парламент, слабо правителство и слаб президент по правомощия, само че избран пряко. Голяма опасност се крие в силния парламент, което вече се доказва от съвременните европейски държави. Парламентът е политическото тяло в държавата и ако той трябва да решава основните спорове, то неминуемо нещата ще се политизират, така както е в момента, тъй като нашето Велико Народно събрание е всевластно. То е неконтролируемо от какъвто и да е друг орган извън него. Така че тази тенденция, която е в проекта, не дава възможност за самостоятелност на другите власти и не е достатъчно балансирана.

Тъй като многократно в заседанията на комисията и в малката работна група подробно съм се аргументирала, не бих искала сега отново да ви занимавам точно в този начален момент с тези съображения. Но според мен основният дефект на конституцията като инструмент за управление е нейната блокирана вътрешна конструкция на държавните органи, която се нуждае от понататъшно отделяне един от друг, самостоятелност, за да може наистина Министерският съвет да бъде отговорен пред парламента, а парламентът да може да го контролира.

Още един въпрос искам да поставя. Това е институтът на вицепрезидента. Без да се спирам подробно и аргументирам, институтът на вицепрезидента едва ли е необходим за нашата страна, която нито е толкова богата, нито е федерация, за да има едно длъжностно лице в повече, което да тежи на бюджета и същевременно да засенчва президента като личност и в неговите функции.

Другият съществен въпрос, който се нуждае от доработване независимо от казаните дотук добри думи, се отнася за главата за основните права на човека. Прави впечатление, то е направило впечатление и на няколкото западни конституционалисти, които имаха възможност да се запознаят с проекта, че има много тържественост и декларативност в тази глава. Много са изброените права и това прокламиране не се покрива с пълни гаранции-освен съдебни, за тяхното изпълнение.

Има и един такъв момент. България е ратифицирала редица международни договори, включително и харти, в които тези основни принципи са залегнали. Така че едва ли е необходимо повтарянето им (в някои случаи не така доб-

ро) в проекта за една конституция. Проектът за конституция въвежда един нов за съвременността държавен орган - Великото Народно събрание. Не става дума за това Велико Народно събрание, в което ние сме в момента и заседаваме, а за принципното съществуване на два типа парламент. Един обикновен законодателен орган - Народно събрание и Велико Народно събрание, което да приема нова конституция, да изменя и допълва конституцията и да извършва териториални промени. Зная, че ще кажете, този институт ни е познат от Търновската конституция. Да, създадена преди повече от 100 години. Но този държавен орган в момента се явява един анахронизъм за съвременно модерно управление, така че има други конституционни средства. Например да се запази квалифицираното мнозинство - $2/3$ за изпълняване на същите задачи. Скъпо ще струват на държавата изборите на такъв парламент, поддържането на такъв парламент, а и никой не може да каже дали на следващите "велики" няма да им хареса да правят нова конституция или да изменят тази, която ние подготвяме.

И позволете ми още една бележка да направя по съществото на проекта. Това е мястото на държавата. Конституционната уредба на държавата, въпреки че претърпя изменение, ѝ отделя значително място. Някак по стар начин се отделят много разпоредби за тази държава. Това не съответствува на модерното ни виждане, което бе обсъждано в комисиите, за гражданско общество. Не е намерена мярата за присъствието на държавата в конституцията. Така че и по този въпрос има какво още да се доработва в проекта, а той не е маловажен с оглед на обявените в преамбюла ценности.

За подобряването на проекта за Конституцията е необходимо време, за да могат да се отстранят вътрешните противоречия на проекта и за текстовото му оформяне. Това време е определимо. То може да се определи. Но кой може да каже колко време е необходимо за постигане на политически консенсус между двете вече категорично очертали се политически линии. Първата - на перестройката, на мимикрирания преход, и втората - за смяна на системата.

Политическата линия към свободна и демократична България.

В Испания например след предварителен конституционен консенсус, т.е. съгласие по основните положения в Конституцията, парламентът е обсъждал около една година на пленарни заседания и в комисиите.

В Полша политическите сили са решили Конституцията да се приеме от следващия парламент, който ще бъде избран през октомври тази година. Но в момента се работи върху проекта за Конституция. Аналогично е и положението в някои други бивши социалистически страни. Изключение прави северната ни съседка Румъния, където комунистическото мнозинство ще приема кон-

ститутцията сега. В България, както и в Румъния, мнозинството също ще приеме Конституцията. Но не за една година, както е според политическото споразумение, не след едногодишни пленарни заседания, както е в Испания, а с желанието за едномесечно пленарно обсъждане. За къде бързате? Излиза, че Конституцията няма да бъде сериозно обсъждана. Тя ще се приеме тогава, когато парламентарното мнозинство прецени, че моментът е подходящ за избори. Жалко, че една част от народните представители, избрани със синята бюлетина, решиха да сътрудничат с парламентарното мнозинство. Но нека имат предвид, че това парламентарно мнозинство дори и преди преименуването си, никога публично не е демонстрирало такова озлобление към свои членове, каквото видях от страна на господата Дренчев и Дертлиев от СДС - център към членове на Съюза на демократичните сили.

Всичко това ми дава основание да подкрепя декларацията на 39-те народни представители от Съюза на демократичните сили за излизане от пленарни заседания. Считам, че изпълних своя морален дълг към избирателите си. Вложих труда си и професионалните си знания в изработването на закони и проекти за Конституция. Въпреки че това, което се получи, не отговаря на моите виждания и на правната логика.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Корнезов за реплика.

ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Смутен съм от това, което чух от г-жа Ботушарова. Заедно с нея и колегите Павлов, Даскалов (за съжаление той не е тук), колеги-те Вълканов, Янаки Стоилов и т.н., заедно работихме, бих казал, и денонощно и в края на краищата общо родихме заедно с Конституционната комисия този проект. А сега чувам от г-жа Ботушарова такива думи, които буквално ме натъжават. И затова все пак я моля да остане тук и заедно да работим докрай и да приемем една достойна Конституция на България.

А що се отнася до нейните бележки, ще имам възможност да изразя своето несъгласие, а вероятно ще ѝ го кажа и на четири очи.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Елена Кирчева.

ЕЛЕНА КИРЧЕВА: Уважаеми госпожи и господа народни представители, като имам предвид, че ние днес се намираме в процес на първо четене на проект за Конституция и като имам предвид, че целта на това първо четене, е приемането на проекта за Конституцията по принцип, аз изразявам пред вас становището на членовете на парламентарната група на Българския земеделски народен съюз, че ние смятаме, че този проект е задоволителен и той може да бъде приет по принцип на първо четене. Това, което ни кара да сме на таква становище, е фактът, че проектът съдържа всички правни принципи, израз

на общочовешки ценности, достигнати в европейски и друг международен мащаб, ценности, към които ние се стремим и които са залегнали в международните правни норми. Проектът е подчинен на логиката, че държавата е организация на свободни и равни по достойнство и права хора. Това са гражданите на една парламентарната република. Че тази държава трябва да служи на тези граждани във всички нейни проявления, че тези проявления на държавната организация, на властта, се строят на принципа на разделение на властите. Ние сме удовлетворени и от това, че много от принципите на проекта за Конституция на Българския земеделски съюз са намерили отражение в този проект и като заявявам, че ще гласуваме по принцип на първо четене за проекта, аз искам да кажа и това, че така, както е редно, на второ четене ние ще отразим и своите възражения срещу отделни решения по конституционния проект, когато това бъде обсъждано текст по текст.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Йордан Кукуров.

ЙОРДАН КУКУРОВ: Йордан Кукуров от БЗНС "Н. Петков" и отново заявявам, че съм от Съюза на демократичните сили, без да ги делия на десни, най-десни, центрове и леви. Един е Съюзът на демократичните сили и едно е понятието за демокрация.

Моето чувство на задоволство и тържественост е леко нарушено от нюансите, които се виждат в изказванията и от празните места на тази тържествена зала. Мисля обаче, че дълг на всички избрани народни представители във Великото Народно събрание независимо дали сега присъствуват или не, е да участвуват в сътворяването на този основен закон - Конституцията. Освен избраните народни представители всеки български гражданин с чувство и усет за устройството на държавата в демократична насока може да даде своя принос за създаване на един съвършен основен закон, по който да се движим и ние, и бъдещите поколения.

Имам разбирането, начинът, по който се работеше Конституцията и това, което е създадено, че това е един възможно най-съвършен проект за Конституция. Защото, първо, неговото богатство идва от това, че ние много дълго време не сме живели на свобода. Това значи, че до 9 септември е била потъпквана най-грубо свободата, а и след девети беше не по-малко пренебрегвана. А когато има един изстрадал народ, когато има осъзнати и преосъзнати и от една-та, и от другата страна, не може да бъде този проект несъвършен.

Трябва да отбележа, че когато толкова дълго време сме копнели за свобода, по мои разбираня има едно малко увлечение по разпространения по текстовете и някъде се слиза до такива подробности като че ли трябва да се урежда един обикновен закон. Просто хората са се страхували да не им открадне ня-

кой оттук натагък свободата, както в миналото време.

Дълго време, коннеейки по свобода и човешко щастие, поради моя житейски път съм се интересувал от проблемите на свободата още от зараждането на човешкото общество.

Аз намирам, че в нашия проект за конституция ние сме на едно изключително високо ниво. Едва ли друг народ при други условия, при други обстоятелства от стотици години насам е имал този благоприятен шанс при такова разнообразие във възгледите, при такова срещане на противоположни мнения да изкове истината. Истината е като зрънцето пясък, влязло в черупките на мидата. Ние трябва да създадем бисер от тази конституция.

Още в началото казах, че много жая, че не са тук, между нас, един от най-добрите парламентаристи, едни от най-добрите юристи... (Оживление.) Да, господо, така е! Така е и никой няма да спори - и моите, и чуждите. Тези, които дадоха своя принос и които са задължени в името на идеите за демокрация да бъдат тук, липсват. Дълг човешки и дълг демократичен е да бъдат тук сред нас. По този въпрос ще се спра малко по-късно. Но ми позволете да изразя моето чувство за справедливост, за морал и демокрация, да очертая границите на моята позиция и на моето виждане върху проблемите, без да се засягат някои чужди.

Моето виждане и наблюдение в живота е, че високопарните изрази като свобода, демокрация, народовластие не са дали нито свобода, нито демокрация, нито щастие. Те са в съзнанието на хората, те са в динамиката на живота. И затова в тази конституция желая да видя, че ние ще създадем едно балансирано социално, справедливо общество. Като ви казах, че общите думи не означават нищо, трябва да ви кажа, че и съвършената конституция няма да ни даде нищо, ако не сме съвършени в нашите отношения, в нашите компромиси, в нашия общ стремеж напред, и то неминуемо по пътя на демокрацията.

Прегледах и конкретните проблеми в конституцията и смятам, че няма да е излишно да ги кажа, няма да се претовари изказването ми.

В чл. 18 например са изброени случаите, когато може да има ограничения за това, което държавата може да стопанисва. Мисля, че недостатъчно е огледано и обмислено. Знам ли докъде може да се развие науката и техническият прогрес, за да кажем: дотук. Атомната енергия, железниците и прочие могат да бъдат монопол на държавата. Те могат да си имат проблеми и по-нататък, но като има конституционно ограничение, какво ще направим? И нещо друго. На стопанска основа може да се наложи държавен монопол, когато юздите се пуснат и колесницата огиде много надалеч и нямаме други средства за организация.

По-нататък. В чл. 36 мирише малко на минало. Като имаме достатъчно текстове, които говорят, че има свобода на убежденията, свобода на религията, защо трябва да се сложи и текст, че и атеизмът е свободен. След като човекът е свободен, нека си изповядва, каквато желае вяра, религиозни убеждения. Защо пък трябва да се каже за атеизма? Кой е пречил досега в света на някого да бъде атеист, че да го записваме като конституционна гаранция? По мое убеждение това е малко неотгърсване на дрехата от стария прах.

Има един текст, който направо е сложен за колорит. "Гражданите имат право на жалби, петиции и прочие". И нищо повече. Какво означава това? Това означава да те бият и да имаш право да плачеш. Нищо повече не означава.

Смятам, че не е излишно да кажа и друго, нека да има повече фактически материал. Казано е, че президентът може да върне на повторно обсъждане един приет закон. Е, и какво от това? Нали трябва да се изясни по-нататък какво ще става, след като се върне повторно законът. Толкова празнота! Смятам, че много набързо или в края на работното време е писано това. Законът се връща. Трябва да се каже, че той или трябва да се приеме и не може да се връща, или да има право на вето. А иначе какъв смисъл има това вмешателство? В края на краищата едно разбиране винаги има своите граници, то може и да не е най-точното. Нали затова досега сме теглили, че едни са се смятали за свършени, за изключително свършени, други пък са развивали теории, че едни само трябва да бъдат първи и прочие. Нека да кръстосаме нашите разбирания в най-добрия смисъл на думата. Аз се плаша и смятам, че има увлечение на малалото отляво надясно или отдясно наляво. Това е опасна работа. В моя живот аз съм видял плач от възторг преди близо половин век; и сега съм видял да вървят хора, осъзнати, да гледат на друга страна, да търсят щастието другаде. Малалото се движи, но конституцията трябва да я дадем в нейния уравновесен вид. Страдахме от това, че имаше дирижирано стопанство, дирижирано правосъдие, зависими съдии, направо безправие, наречено по форма съдилища. Разбира се, не можем да абсолютизираме нещата. И сега какво излиза от тази работа? Съдиите трябва да бъдат несменяеми. Разрешаваме ли въпросите с тази несменяемост, удовлетворяваме ли желанието да имаме независимо правораздаване, да разграничим властите? Аз питам, след като са излезли нови добри юристи, а тези са останали до живот, подрастващите, които идват с много повече потенциал и възможности, както виждаме тук млади юристи в много добър вид, пък и ние не се предаваме, разбира се, защо другите ще остават до живот? Освен това няма ли похабяване? Това е нещо като царската институция - избран и до края на живота си той трябва да бъде. Династия! Разбира се, един срок от порядъка на 5 - 6 години може да остане, но защо ще се стра-

хуваме, нали хората се изхабяват. А има и нещо друго - този, който е гарантиран, нито ще се усъвършенствува, нито ще бъде обективен. Върху това трябва да помислим съвсем сериозно.

Няма да подмина и един проблем, който е основен. Най-напред излязоха другарите да кажат, че фундаменталният въпрос е България република ли ще бъде или конституционна монархия. Ние, потомците на Левски и на други знаменити републиканци поддържахме републиканската институция. Разбира се, не можем да атакуваме като политически врагове тези, които имат известни резерви, но аз искам пред вас, чрез вас и пред българския народ да ви кажа че, българският народ, свободолюбив поначало, с толкова жертви в различните борби, не е живял в републиканска форма на управление. Като, разбира се, не зачитам тези няколко дни на Радомирската република. Всичките дни от 9 септември 1944 г. до 10 ноември 1989 г. - ще ги зачертая тези години, защото те не са републикански дни, напротив, те са действували във вреда на републиканското разбиране, демокрацията и устройството на обществото.

Когато започнах изказването си, обещах, че в своя стил на човешкото разбиране аз трябва да кажа, че ние трябва при абсолютно спокойна обстановка, с държавна и своя радост да приемаме тази конституция. *(Частични ръкописания в БСП)*

Не мога да се съглася с някои емоционални залитания, че ние ще извършим нещо редно, ако хиляди хора, изпратили своите народни представители, няма да участвуват чрез тях в съставянето на тази конституция. Това е групата на тези 40. Тя може да стане и малко повече, и много повече. Това са тези, които не присъствуват. Аз имам мярка за другарство, която неменя лесно, не я изоставям. Смятам това за човешка ценност. Тези хора аз обичам и уважавам. Не сме далеч и по проблема за ценностите на демокрацията. Те трябва да се върнат, те могат и да са прави отчасти. Смятам, че няма да бъде във вреда, ние с тези хора трябва да се съберем, трябва да видим дали са прави или не и доколкото са прави, и с посредничеството на най-високите институции, какъвто е президентът на републиката и извънредно етичният, последователен и демократичен вицепрезидент и някои отговорни институции да седнем да видим какво ни дели и какво ни събира.

Освен това аз тук трябва да кажа, че те може би имат и основание, защото ние изключително тежко работихме. Имаше хора, които с ремсова страст в заседателната зала или в комисиите работеха за създаването на проблеми. Нямаме представа колко човешка мъка съм изживял, когато видим истини, може да са единици, хората от едната страна не искаха примерно да гласуват в този пълен и сочен вид Закона за амнистията. Няма да се спирам и върху проблема

какво недоносче излезе Законът за собствеността и ползуването на земеделските земи и как искаха в тъмна нощ с Правилника на Закона за земята да останат. Или колко се мъчат по формални способности да откажат да гласуват едно конституционно решение за правата на репресираните, защото търсят формула и форма, а не национално разбиране, не правда на този свят. И затова аз трябва да кажа на онези, които са отвън: ако конституцията не върви, ако не се разрешават другите проблеми така мъчително, ние, демократичните сили, ще стигнем до общо споразумение, можем или не да създадем конституция. Но за благото на народа тези хора, които зачитам заради техните качества, заради годността им и в името на единството на народа, да ги прикажим да се разберем, да дебатирате върху въпросите, да създадем при спокойни условия конституцията и след това да съсредоточим общите усилия за създаване на един благоприятен климат за устройство на обществото.

Между другото малко се отклонявам, но аз виждам спешния въпрос да подпомогнем неотложно и бързо кооперативните стопанства - тези, които са създадени или сега ще се създават, защото Конституцията няма да струва нищо, когато утре ние се окажем гладни! Да ги подпомогнем да трасират пътя за даване на земята на тези, които искат да я работят.

И като призовавам всички вас към това и давам своите правни, човешки и политически съображения за общо разбирателство, нека всички заедно да се съберем и когато създадем накрая тази конституция, тя да бъде необикновено наше българско щастие. Проектът е достатъчно добър, а освен това повече от това не може да се работи. Най-малко тези, които са работили, могат да кажат, че това е една педоприваена, небомислена Конституция и прочие. Една година упорито и последователно се работи! И така възторжено, както се изказа онзи ден архитектът на конституцията Гиньо Ганев, споделям неговото разбиране (*оживление*) всичко друго ще бъде малко или много политически ходове, недостойни за този форум.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Янаки Стоилов.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Уважаемо председателство, уважаеми колеги народни представители! Мисля, че всеки от нас има свое достойнство, мисля, че поне трябва да си спестим тази част от речите, която като че ли се опитва да ни внуши, че ние сме някакви лоши съпрузи, които са набили жена си и са я напъдили от къщи. Така че наистина нека да работим заедно, но част от тези призови мисля, че трябва да звучат на друго място, защото ние сме убедените в това, което трябва правим.

Заедно с това пък в едно от по-предишните изказвания прозвуча констатацията, че, виждате ли, този парламент твърде много се е забавил с работата по

Конституцията и в същото време същият човек каза: "Защо ли пък чак толкова да бързаме да приемем тази Конституция?" Кое от двете е вярното?

ЙОРДАН КУКУРОВ (от място): Не беше точно така.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Щом някои имат отговор как е - хубаво... Нека да говорим наистина по Конституцията. Аз вече имах възможност да се изкажа защо смятам, че именно сега трябва да приемем Конституцията. В нашата страна са извършвани немалко политически революции, но често естественият ход на развитието и истинските социални революции са били прекъсвани. Заради това бих искал сегашната социална, в това число и политическа революция, да бъде извършена като революция преди всичко чрез Конституцията. Нека да си спомним как във Франция се връщат към историята на Великата френска революция, как в едни периоди е доминирал символът на гилотината и как в други е доминирала Декларацията за правата на човека и гражданина. Бих искал именно в тази втора част ние да възприемем световния опит преди всичко и да вървим напред.

Уважаеми народни представители, навлизаме в решителната фаза от работата върху проекта за нова Конституция. Тъй като имах възможност да се изкажа по общите положения на бъдещата Конституция, сега ще се постарая да се спра на основните проблеми в цялостния проект.

Още преамбюлът прокламира водещи ценности - мир, свобода, хуманизъм, равенство, справедливост, търпимост и правилно първият от говорилите оратори спомена, че никой от нас няма да оспорва тези ценности. Ние издигаме като висш принцип на Конституцията правата на личността, нейното достойнство, неприкосновеност и сигурност. Това обаче може да стане само в демократична, правова и социална държава. Ако обяснението, че социалната държава е една обществена държава е било достатъчно да убеди някого за необходимостта от този термин, аз споделям и такава аргументация, но заедно с това съм длъжен да изтъкна и специалното значение на това понятие, което разграничава до голяма степен 19-то от 20-то столетие. Защото наред с идеята за правова държава през последното столетие се проявява и необходимостта държавата да бъде не само правова, но и социална, т.е. в известна степен тя да включва своето имущество в стопанския оборот, така че да може да се занимава и с преразпределение, така че да осигури прокламираните преди няколко десетилетия социални права. Тук се спомена и един известен конституционалист Леон дьо Ги и трябва наистина да отбележа, че в неговата теория за солидаризма се съдържат отчасти елементите за социалната държава. Когато оценяваме творчеството на различните автори и политическите събития нека никога не бъдем едностранчиви, защото в някои случаи идеите за прека-

лена социализация са имали и своята обратна страна. Те са подчинявали правата на гражданите на техните задължения и ако ние упрекваме в нещо досегашната държава, то не е заради това, че тя не е имала известни елементи на социалност, а заради това, че е провеждала тази социална политика чрез една тотална намеса на държавата в гражданското общество. Именно от това се стараем да се освободим - от уравниловката и от неизбежно съпътстващите я привилегии, от стремежа да бъде подчинено гражданското общество на държавата.

И най-накрая, в преамбюла се изразява стремежът за нашето приобщаване към демократичния свят и Европейската общност. Какво е най-главното в основните начала? Искам да изтъкна признаването на правата на личността и стремежа да се гарантират свободата на гражданското общество. В частност пълно са представени чертите на правовата държава и когато говорим за гарантирането на правата, мисля, че в Конституцията е намерен подходящият баланс между ценностите на либералната и социалната демокрация. Спомена се, че твърде много се говори за държавата. Да, държавата се споменава в немалко случаи, но тя се споменава главно, за да бъде подчинена на потребностите на гражданското общество и за да бъдат точно определени границите на нейната намеса в живота на това общество. Законът е този, който създава определен режим за гарантиране на съответните интереси. В основните начала са включени гаранции за труда и собствеността и най-вече на частната собственост, защото те са основата за демокрацията и просперитета на личността и обществото.

Кои са възловите и спорните въпроси в проекта за Конституция? Те не са продиктувани толкова от политически пристрастия и аз поначало се притеснявам от хора, които понякога така опростяват нещата, че могат да приемат само една теза за правилна и да отхвърлят всичко в другите мнения. Няма решения, които са само сполучливи. Проблемът е да се избере това решение, в което превес имат положителните последици от него, което съответствува повече на конкретните условия и на общите тенденции.

Напоследък се чуват немалко гласове, че проектът за Конституция е еклетичен. Този проект не е, а и не би могъл да бъде съвършен. Той обаче показва реализъм и, бих казал, зрялост, доближаване до европейските стандарти. Той дава добра основа за неговото усъвършенствуване в процеса на работата и дори бих си позволил да кажа, че е един от удачните актове на този парламент. Всеки, който твърди обратното, нека да подготви друг проект. Аз призвавам по-скоро силата на аргументите, отколкото митинговите заклинания.

В главата за основните права и задължения са застъпени и трите поколения

ния права - тези, които са дадени в пактовете за гражданските и политическите права и в този за социалните, икономическите и културните. В Конституцията обаче са дадени и нов тип гаранции, съобразени с действието на тези права в условията на пазарно стопанство. Смятам, че проектът е постигнал нужната реалистичност и определеност в правата и в това отношение превъзхожда, да речем, един от сериозните проекти - този на Българската социалистическа партия. Може би би било претенциозно от тази политическа трибуна да оценяваме другите. Системата на правата съдържа техния пълен съвременен каталог. В това отношение тя се нуждае и от някои подобрения. Повече ни интересува не как се провеждат изборите, а именно в тази глава да бъде включено и избирателното право. Същото се отнася и за правото на защита, което от главата за съдебната власт трябва да премине към своето систематично място, още повече, че има значително съвпадение между съдържанието на чл. 29 и 130 от проекта.

Спомена се и за стила на Конституцията, че в някои случаи тя може да е повече декларативна, отколкото действаща. Ние сме се стремили, доколкото е възможно да избегнем тази декларативност и затова понякога се получава другият упрек, че тя не е така тържествена и красива като, да речем, Френската декларация за правата на човека и гражданина.

Председателят на френския конституционен съвет в противовес на някои от тук изказаните становища, подчерта своето лично пристрастие към едно по-тържествено звучене на конституцията за сметка на едни лаконични и юридически перфектни текстове. Стремешът ни е бил правата, които са посочени в конституцията, да могат да бъдат използвани непосредствено от гражданите. И това е наложило изчерпателно да се посочат случаите, при които може съзакон тези права да бъдат ограничавани. Заради това, както и в системата на основните институции, конституцията е сравнително подробна. Не смятам обаче, че тя скована бъдещото развитие на обществото. И нека тези, които често се позовават на други типове конституции, които са твърде кратки, запомнят, че нашата историческа традиция ни свързва с континенталното правно семейство, при което непосредственото излагане на правата е гаранция за тяхното утвърждаване в обществото. Нека заедно с това да се има предвид, че повечето държави в Европа, които приемаха конституции в подобни политически преходи, прибегнаха към доста подробни текстове, за да гарантират необратимостта на осъществените промени.

И другият основен въпрос, който искам да засетна, се отнася до организацията на държавната власт. Напоследък твърде много се говори за необходимост от разделение на властите. Заедно с това обаче, като че ли някои все още

не са изживели своите представи за парламента, като един конвент, действащ във всички посоки на обществения живот и действащ с неограничени права. Но нека да не забравяме, че освен класическото разбиране на Монтескьо за разделението на властите, възниква и идеята на Джеймс Медисън за споделянето на властите, което е пък гаранция за тяхното взаимно балансиране и контрол. И в съчетанието на тези идеи ние бихме могли да търсим точната мярка в компетенциите на отделните институции.

Естествено е да започнем от Народното събрание. Парламентът би могъл да решава различни въпроси, включително и такива, които не са му изрично предоставени, само при положение, че тези въпроси не са включени в компетенциите на друг орган. И ако говорим за някакво доминиране на парламента, то трябва да се разбира ограничено, единствено поради обстоятелството, че парламентът е законодателният орган, че той приема един от най-съществените актове, каквито са тези за бюджета, и осъществява парламентарен контрол върху правителството. Заедно обаче с това, че парламентът е най-широкопредставителният политически орган, той е и място, където се сблъскват партийните пристрастия. И това пък налага създаването на известни механизми за консервативност на властта в добрия смисъл на тази дума.

Искам да се върна към някои от дискусиите в Учредителното събрание и да ви спомена полемиките между Тодор Икономов и Славейков. Но те ми дават повод да предложа и някои конкретни идеи, които могат да осигурят една по-голяма стабилност в политическия живот.

Така например би могло да се обсъди идеята на първо четене законите да се гласуват с решение, което да отразява основните контури, които трябва да бъдат развити в закона преди второто четене, тъй като в сегашната си работа ние нерядко се сблъскваме с второ четене на законите.

По-нататък, не трябва да бъде напълно изоставена дискусиата за необходимостта от създаване на органически закони. Спомнете си, че тя беше твърде популярна в началото на работата на парламента, защото тази идея поставя пред идеята за налагането на решенията с мнозинство, идеята за търсене на съгласие. Разбира се, кръгът на тези закони като материя трябва да бъде конкретно определен в конституцията и те да се гласуват с абсолютното мнозинство от всички депутати, т.е. с гласовете на повече от половината от всички народни представители, за разлика от обикновените закони. По този начин нашият парламент може да отстрани някои от липсващите черти на втората камера, заедно с това, вписвайки се в своята досегашна традиция.

Друг от най-спорните въпроси е за делегираното законодателство. Знайно е, че досегашната практика, когато подзаконовите актове изместваха закони-

те, създава едно отрицателно психологическо настроение към делегираното законодателство. Знам също така, че въвеждането на института на делегираното законодателство не би стимулирало бързото филтриране на политическите страсти в нашия парламент, защото той може би би очаквал други да вършат неговата законодателна дейност. Но заедно с това нека да не даваме сметка, че институтът на делегираното законодателство освен като елемент от съчетаването на властите създава и определени гаранции за върховенство на парламента в законодателния процес, тъй като тогава във всеки един случай парламентът ще трябва да приеме, да го нарека, един рамков закон, в който да определи законодателните компетенции на правителството, тъй като и до деннешен правителството може да издава първични нормативни актове. Докато въвеждането на института на делегираното законодателство, напротив, може да превърне нормотворчеството от страна на правителството само като вторична дейност. И в този смисъл той има и своите предимства.

Лично аз смятам, че е по-удачно да се изостави компетенцията на Народното събрание да тълкува законите. Както ние възлагаме на Конституционния съд да тълкува Конституцията, така трябва да оставим възможността на Върховния касационен съд да тълкува законите. Още повече, че ако парламентът смята, че трябва да каже нещо, той трябва да го каже по пътя на нормотворчеството, а не чрез доизясняване на своята воля.

Когато се говори за известно засилване на изпълнителната власт, аз бих могъл да кажа, че ние сме се стремили да намерим подобни разрешения и неслучайно сме възприели едно решение, което е по-скоро типично за президентските, а не за парламентарните републики, предвиждайки членовете на правителството да не бъдат народни представители или по-точно да преустановяват своя депутатски мандат, включвайки се в състава на правителството. Би могло да се мисли за предоставяне и на право на правителството внесените от него въпроси да подлежат на приоритетно обсъждане.

Стигаме до начина, по който следва да се приема и изменя Конституцията. Подкрепям напълно идеята за възстановяване на традицията за Велико Народно събрание. Тя е елемент от разделението на властите и гаранция за обособяване на учредителната от учредената власт, когато говорим за народния суверенитет. Вярно е, че това би струвало по-скъпо, но твърдението, че Великото Народно събрание може да бъде използвано за капризи често да се променя Конституцията, не почива на истината. Напротив, липсата на утежнен ред за ревизия на Конституцията е истинската заплаха, че всеки един парламент може да се стреми да се обяви за конституционен, т.е. за парламент, който трябва да се занимава винаги с конституция. И ако в преходен период като

сегашния ние неизбежно в началото от своята дейност трябваше да направим изменение в сегашната Конституция, то за в бъдеще това трябва да подлежи на един специален ред, който създава допълнителни гаранции за стабилитет в обществото. И даже аз мисля, че обикновеното Народно събрание трябва да приема не просто решение за свикване на Велико Народно събрание, а да приема проект за закон, който да посочва характера на това изменение.

На бъдещия парламент се възлага и една досега несвойствена функция, а именно възможността да провежда различни разследвания.

Няма пречка да бъде установена такава компетенция. В текста обаче, който предвижда възможност да бъдат призовавани граждани, се съдържа една видима гаранция само, че лицата, които дават сведения, не носят за тях наказателна отговорност. Но това не означава, че тези сведения не могат да бъдат използвани след това като доказателствен материал срещу тези лица. Заради това много по-ефективната гаранция е да се предвиди, че задължението на гражданите да се явяват пред парламента е свързано с всички права, предвидени в съответните процесуални закони, от които те могат да се ползват, включително и възможността да се явяват с адвокат.

Взелът в една конституция е президентската институция. Тъй като освен че е част от политическите власти, президентът в нашите условия е добре да притежава и така наречената арбитражна роля, т.е. той да свързва различните власти, да може в отделните случаи да притъпява противоречията между властите. И аз бих искал, когато обсъждаме сега президентските компетенции, да не повторим историята на кръглата маса, когато повече се мислеше, кой ще е следващият президент, а не от какъв президент има нужда България.

Задава се въпросът, дали президентът трябва да бъде силен или слаб. Този президент трябва да се вмести в рамките на парламентарното управление и заедно с това да има и подчертани компетенции, с които ще бъде не само символ, но и част от властта. Нека да погледнем опита на другите страни. Франция, която преди години отиде към подчертано засилване на президентските компетенции, в момента мисли как те леко да бъдат туширани. И това според тях би могло да се постигне чрез съкращаване на неговия мандат при техните условия. Обратно пък, в Италия, която е подчертан пример за парламентарно управление и където президентът има преди всичко представителни функции, се водят дискусии за известно засилване на президента, което да осигури устойчивост и последователност на политическата власт. Мисля, че нашият проект е дал разрешение в тази посока, ако не изпяло да го е постигнал.

Функциите, за които говорих, благоприятствуват и за ориентацията към

пряк избор на президента. Прекият избор символизира разделението на властите не само в институционен, но до известна степен и в социален и политически план, тъй като, когато мнозинството в парламента и президентът представяват различни обществени и политически слоеве, това е едно от допълнителните средства, различните интереси в обществото да имат своето представителство. Заедно с това прекият избор на президента му създава едно солидно положение и известна независимост, продиктувани от възможно най-легитимния начин на неговото избиране. Заедно с това възлагането на избора на президента пряко на гражданите предпазва парламента от допълнителна криза. Защото ако се предвиди, както е нормално, висококвалифицирано мнозинство за избора на президент, може да се окаже, че сблъскването на страстите по този въпрос ще доведе до блокиране на дейността на парламента. А, обратно пък - възприемането на един спадащ кворум силно ще принизи неговата роля.

Най-накрая нека да се има предвид, че изборът на президент само от парламента е един вариант, който вече се практикува в малко страни. Там, където парламентът избира президент, този парламент се допълва от допълнително избрани членове и следователно, ние отново няма да избегнем допълнителните избори. Заради това мисля, че по-простият и по-ефективният начин е към ориентирането за прякото избиране.

Добре се развити в Конституцията функциите на президента при възлагането на проучвателен мандат за съставяне на правителство. И нека да подчертая, че възможността на президента да разпусне парламента важи само за два изрично посочени случая. Първият е, когато още след изборите, след изчерпване на твърде много възможности, които са предвидени, се констатира, че Народното събрание не може да състави правителство, тогава той в крайна сметка назначава служебно правителство и насрочва нови избори. И вторият случай е, когато парламентът е гласувал недоверие на три различни правителства, избрани от него, без обаче в рамките на първата година от неговия мандат да се използва това право. Следователно президентът просто констатира реални политически обстоятелства и това предпазва парламента от възможност да се повтарят случаи, които са твърде познати на нашата по-далечна история.

Как може да се устрои съдебната власт? Споделям възприемането на класическата триинстанционна система. Несменяемостта на съдиите дава повече гаранции, отколкото рискове. Заедно с това, ние трябва да предвидим, че тези магистрати, които в момента имат, да речем, 5-годишен стаж в своята практика, автоматично след влизането на Конституцията в сила придобиват статуса на несменяеми.

Органът, на който се възлага изборът на съдии, както и техните служебни размествания, е съдебен съвет. Може да се обсъжда още въпросът, дали сам съдебният съвет окончателно да решава тези въпроси. Ако се възприеме обаче сега предложеният вариант, съдебният съвет да прави предложения и те да бъдат назначавани от президента, мисля, че трябва да се създаде допълнителна гаранция, че при повторно внасяне на въпроса от съдебния съвет, президентът не може да откаже назначението, защото все пак президентът е част по-скоро от политическата власт, а юридическата власт, доколкото е възможно, трябва да бъде предпазена от политически влияния.

Ние тепърва сигурно ще се наложи подробно да говорим за начина на организация на местното управление. Тук въпросите за мен са свързани с възможността за самоопределяне на населените места и с функциите, които да осъществяват органите на самоуправление. И въпросът не е толкова в нивата на това управление и в административното-териториалното деление, колкото в това при каква социално-икономическа общност могат да се решават основните проблеми.

И най-накрая Конституцията въвежда и един непознат на нашата конституционна практика институт на конституционния съд, който трябва да следи за спазването на конституцията включително и от висшите държавни органи. Напълно възприемам дадената уредба, защото тя дава възможност в процеса на действието на законите да бъдат констатирани евентуални техни противоречия с конституцията. Заедно с това се дава възможност на гражданите да се обръщат към съдебните органи и в крайна сметка висшите съдебни институции да сезират конституционния съд. Мисля обаче, че е по-удачно ние да не надхвърляме 9-членния състав на този съд и когато възприемаме 9-годишния период на неговия мандат, много настоявам да възприемем и принципа за ротацията за частичното обновяване на всеки 3 години на 1/3 от състава на този орган. Защото представете си обстоятелството, че сега формираме конституционен съд за 9 години и в целия този предстоящ период той няма да може да бъде променян. А в този орган стабилността и приемствеността трябва да се съчетават, защото всяко едно от тези две качества има своите предимства. По-нататък техният мандат наистина ще бъде същият, но ще дава възможност за засичане на старите с новите членове.

И когато говорим за Конституцията, не трябва да забравяме стремежа си да приемем поне още няколко съществени закона, които да превърнат тази Конституция в действащо право, а не само в една добре звучаща декларация. Ако успеем да отговорим на всички тези въпроси сполучливо, ние можем да се надяваме, че ще прекратим с бъдещата Конституция в следващото хилядо-

летие. Това е една достатъчно сериозна, изпълнима задача, която можем да си поставим.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Стефан Радославов.

СТЕФАН РАДОСЛАВОВ: Уважаеми господин председателю, уважаеми госпожи и господа народни представители! Настъпи един момент, който очаквах отдавна. Вие може би ще си спомните, че през миналата година в началото на нашата съвместна работа, аз бях този, който апелираше за бързото изработване на Правилника за организацията и дейността на Великото Народно събрание с единствената цел - на неговата основа бързо да започне разглеждането и приемането на новата демократична Конституция на България. За съжаление това не стана така. Нека да оставим на тези, които са ни избрали и на историята да определи защо не е станало така. Сега обаче пред всички нас е представен главният продукт на нашия труд, това, с което Седмото Велико Народно събрание ще остане в историята.

Мисля, че всички тук съзнаваме, че от това дали Седмото Велико Народно събрание ще приеме демократичната Конституция на България зависи много. Зависи и съдбата на отечеството. Защото тук има да решим един-единствен кардинален, основен въпрос - полагат ли се основните на петата българска държава на Балканския полуостров днес, сега и тук или не. Аз мисля, че високото съзнание на един народен представител не може да допусне друга алтернатива. Тук и това можем и трябва да покажем всички, не само като политически сили, представени в парламента, а и като граждани на нашето отечество, всички тук по този въпрос пишат собствената си визитна картичка пред своя народ, пред целия свят и пред историята. Затова е необходимо според мен да погледнем на нашата задача от този поглед.

Ние трябва добре да си спомним какво ни завеща бащата на българската свобода. Този, който е абсолютно безспорен.

Този, който никога не си е позволил и няма да си позволи в тази страна да оскверни дори в мислите си - апостолът на свободата Васил Левски. В своята "Нареда закон за работата на революционните работници", в чл. 2 е казана една велика мисъл и същевременно едно гениално прозрение за бъдещето на нашия народ. "И ако някога някой в свободно Българско създадат партии за конституционно-монархическа или деспотско-тиранска система, то и таквизи ще да се считат за врагове на отечеството и ще се наказват със смърт" (*ръкопяскане*). Този завет на твореца на нашата национална свобода, българският народ по обективни, а и по субективни причини не изпълни толкова години след Освобождението. И ето колко кратко, колко ясно великият апостол просто е отгатнал нашата история, защото ние преживяхме и система на конституцион-

на монархия, преживяхме и система - деспотско-тиранична. При това великият Левски употребява тремия "система" в съвременния смисъл. При това великият Левски употребява понятието "деспотскотиранска" не случайно. Това е неговият израз за тоталитарна система на обществото (*ръкопляскане от опозицията*) в този смисъл, който влагаме сега и който влага сега в този термин историческата наука. Защото ние знаем от историята, че деспотията - това е неограничената монархия от епохата на аграрното общество, великите империи на Изтока. Защото ние знаем, че тоталитарни системи в древността е имало и те са били не деспотични, а тиранични. Нека да си спомним за тиранията на Безистрат в древна Еледа, когато в резултат на една народна революция се помита старото общество, установява се ново общество, но тоталитарно. Така че Левски добре е оценил, че една тоталитарна обществена система има две форми и ни е предсказал, че ще ги преживеем. Ние ги преживяхме. И едната, и другата. Е, не дойде ли време на демократската република на Васил Левски (*ръкопляскания*)? Не е ли петата българска държава на Балканите, защото България е имала държави на много места на божия свят? Точно тази изстрадана и мечтана от поколения българи демократска република? Може ли да има съмнения за нас дали трябва да изпълним завета на великия апостол или не, и има ли българиин, който да не знае и да не почита този завет? За мен няма.

Ето това трябва да направи първо и преди всичко тази Конституция. Затова, защото абсолютно всички политически сили, представени в този парламент са дошли тук със своите предизборни програми и са избрани, за да изковат демократската република. Затова ние сме тук. Затова е тук и парламентарната група на моята партия.

Удовлетворява ли предложеният проект тази историческа задача? Да, в основни черти го удовлетворява! Той съдържа и нови елементи, които отчитат развитието на света през последните 50 години. Твърде много и твърде добри елементи, които си заслужава да обсъдим и да вградим в държавния механизъм на новата българска държава. Точно затова, за да може да застане тя на равна нога с тези страни и народи, които за половин век ни изпревариха далеч напред. И това трябва да стане! Когато това стане, тогава в България ще настъпи окончателно и безвъзвратно свободата! Но за да стане, е необходимо да се работи, защото вие пак много добре знаете, че обществената работа, че политиката за великия апостол имаше само едно означение - народната работа. Така казваше великият Левски за обществената дейност и политиката. За него тя беше народната работа.

Затова аз се обръщам към всичко - трябва да си свършим работата, и то делово. Не е нужно тук да изнасяме дълги, колкото и основателни и колкото

продуктивни предложения да са те, по такъв начин, който може да удължи времето за приемането на Конституцията. Защото, госпожи и господа, Конституцията се приема тогава, когато се извършва прелом в развитието на обществото. И то трябва да се съобразява с темповете на това развитие, на този прелом. В тази зала има твърде много лекари. Лекарите отлично знаят, че една рецепта трябва да се напише навреме, защото понякога в някои тежки случаи се налага вместо рецепта да се напише некролог. За нас е не само важно да приемем една демократична Конституция, каквато никога не е имала тази страна, докрай демократична Конституция. За нас е много важно да я приемем навреме. Просто навреме! Един от начините, за да стане това, и най-важният, е да се проникнем от съзнанието, че тук не е необходимо да проявяваме своята склонност към красноречие.

Аз се обръщам не само към всички мои колеги, а и към Бюрото на Великото Народно събрание, що се отнася до предложението за съкращаване на времето за приемане на Конституцията - това предложение да се обсъди бързо и в оперативен порядък и да се предложи на Великото Народно събрание, за да не се създава впечатление, че дългият и тромав механизъм за приемане на Конституцията може да бъде пречка, за да се довърши задачата, за която е избрано това Велико Народно събрание. Това просто трябва да стане! Затова е нашият мандат. Затова сме тук и аз вярвам, че ние ще го изпълним, защото в историята на нашия народ няма случай Великото Народно събрание да не е свършило своята задача. И зная, че никой от вас не иска да се прослави с неизпълнение на народния вот. Затова всички тук трябва да бъдем наясно - Конституцията, приемането на Конституцията решава бъдещето на Родината. *(Ръкопляскация.)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Елена Поптодорова.

ЕЛЕНА ПОПТОДОРВА: Уважаеми господин председателю и членове на Бюрото, уважаеми дами и господа народни представители! Не бих могла да започна изказването си по същество, преди да изразя своята признателност към онези, чийто гласове ми възложиха най-високата мисия във всяко общество - участие в изготвянето и приемането на основния закон на държавата, който е първата и най-важна стъпка към изграждането на демократична България. Уверявам тях и всички останали, че пристъпвам към тези дебати с чувство на възление, на преклонение към уникалния исторически момент и на отговорност.

Благодаря и на колегите от деветте подкомисии, както и от общата Конституционна комисия за усилията и за добрия резултат, който ни поднесоха в тази зала. За мен резултатът като цяло е добър, защото държим в ръце проект за

Конституция, който е подчертано демократичен, насочен към правата и свободите на личността, към защитата на гражданското общество, на чийто интереси служи държавата.

Конституцията като начин на организиране на всяко едно общество има три стойности - политическа, юридическа и етична. Бих искала да кажа, че според мен в много случаи именно етичната част може да бъде по-важна в степената, в която един народ възприема своята Конституция като свое богатство, като свое наследство, което приема и предава нататък.

Най-важният въпрос, на който трябва да дадем отговор е какъв тип Конституция и какъв тип държава желаем да градим. Веднага искам да изразя своето одобрение и пълна поддръжка на чл. 1, ал.1 от глава първа на проекта, в който България се обявява за парламентарна република. Вместо мотивация ще си позволяя да цитирам Томас Джеферсън, който се нарича също така свети Павел на демокрацията и който е автор на Декларацията на независимостта. И той казва още в 1787 г. "Републиката е рай в сравнение с монархията. Преди всичко аз съм изненадан от това, че някои хора смятат царското правителство за убежище. Бих посъветвал такива хора да прочетат баснята за жабите, които поканили Юпитер да им става цар. Ако и тя не им отвори очите, нека да отидат в Европа, за да видят нещо от клопките, които залага монархията." Повтарям това са думи, написани от Томас Джеферсън в 1787 г.

В хода на общите дебати по Конституцията някои колеги, защитници на либералната държава задаваха въпроси, какво е това социална държава. Основата, върху която се заражда конституционализмът, е либерализмът. Главният принцип на либералната теоретична система е индивидуализмът, ограниченото действие на държавата спрямо свободното действие на отделната личност. Историческото утвърждаване на либерализма се дължи преди всичко на икономическата му теория, според която максимално състояние, благосъстоянието имам предвид и обществена справедливост, се постига единствено, когато отделни частни лица бъдат оставени свободни да преследват своите интереси в конкуренцията помежду си. Друга особеност е отъждествяването на индивидуалната свобода с частната собственост. Трябва да кажем, че едно ценно наследство, което либерализмът дава на съвременното общество са принципите на правовата държава, т.е. държава, в която властта не се свежда до волята на отделни лица, а до безличните и абстрактните норми на закона. Но принципите на правовата държава представляват всъщност вододелът между либералните режими и диктатурите.

В началото на века се развива силно критично движение срещу либералната държава и либерализма, тъй като в името на индивидуализма биват заб-

ранени политическите сдружения и синдикалните организации. В името на ненарушимостта на частната собственост биват забранени всякакви прояви в защита на интересите на трудещите се като стачки, събрания в някои случаи дори и публикации. Искам да подчертая, че това явление се развива основно в Европа, а не в Съединените американски щати, впрочем затова господин Павлов говори по време на общите дебати, поради много различните условия в тези две части на света. В Америка съществуват големи пространства, големи природни богатства, отсъствие на големи различия в условията на живот, което стимулира в известна степен либералното кредо, но което и там търпи изменения, както ще стане ясно по-нататък. Така че, оказва се, че либералната държава и либерализъм не успяват да удържат обещанията за свобода и равенство, които са дадени в конституциите на съответните държави. Така се формира силно културно и политическо движение, наречено социализъм, термин, който за изненада на някой може би трябва да съобщи, че се формира във Франция от последователите на Сен Симон. В това движение се оформят четири течения - революционери, реформисти, анархисти и ултрадемократи. И според западните конституционалисти само първите две течения имат трайно присъствие в конституционната история. Едното е така нареченото революционно, това на Карл Маркс и Фридрих Енгелс, което познаваме и няма да говорим за него, и реформистите, чието влияние е особено силно в либералните държави и които имат за крайна цел не разрушаването на капиталистическо-либералната система, а по-скоро коригирането ѝ чрез реформи и въвеждане на смесена икономика за постигане на социална справедливост.

Оттук именно идва и концепцията за социалната държава, която отхвърля идеята както за либерална, така и за социалистическа държава и претендира да бъде средният път, оптималният спрямо другите два варианта. Съвсем съзнателно си позволих тази кратка справка за развитието на конституционализма, защото ми се иска, когато определяме основните параметри на нашата Конституция да не попадаме в плен на емоционални и само фонетични асоциации, а да впрегнем разума си, хладната си и обективна преценка, както и вече натрупания по света конституционен опит.

Социалната държава по същество означава пълно взаимно преливане между държава и общество, т.е. всяка група и част от обществото да участват в преразпределението, извършвано от държавата. И в това отношение западните експерти конституционалисти са единодушни - социалната държава е по-демократична от либералната, тъй като нито една социална група не може да бъде изключена от политическото представителство, нито пък да бъде лишена от шанса да влияе на равни начала с останалите върху обществените ре-

шения. В разговорния език често пъти тази държава се нарича с английския термин Welfare State, което преведено означава държава на благосъстоянието, но на мен ми се иска да кажа няколко особености от конституционна гледна точка.

Пълно и цялостно приемане на демократичните принципи и особено тези на всеобщо изборно право и политически плюрализъм, размиване на твърде строгите рамки на Конституцията - подчертава се нейният характер именно на тържествен пакт между различните социални групи, поставен в основата на тяхното общо съжителство въз основа на демократични принципи. Признаване на масовите организации - профсъюзи, групи по интереси и други и особено на партиите като основно средство, чрез което обществените групи организират участието си в политическия живот и своята възможност да влияят върху обществените решения. Изместване на практическото управление от парламента към правителството, разграничаване на обществената администрация от традиционната изпълнителска власт като така, първата става относително независима, макар и винаги намираща се под ръководството на правителството, широкото развитие на политическата и административната децентрализация, на местното самоуправление с цел да се изпълни по-широк кръг обществени задачи и за по-тясна връзка между администратори и администрирани, развитие на непредставителните институции, насочени към решаване и успокояване на конфликти между определени политически сили и социални групи, такъв модератор е и Конституционният съд, какъвто много страни имат и аз със задоволство видях, че създаването му е предвидено и в нашия проект за Конституция. На него се възлага задачата да решава и конституционни конфликти между органите на държавата, както и да контролира прилагането на законите. Особено голямо влияние върху формирането на социалната държава има така нареченият нов курс, или New Deal, който през 30-те години американският президент Франклин Рузвелт въвежда в най-либералната система в света, тази на Съединените американски щати. И там той въвежда всъщност принципа на обществената намеса в икономиката и на правителствената политика в полза на работната заетост и за подпомагане на бедните.

В различните държави са различни носителите на идеята и осъществяващите по същество принципите на социалната държава. Ту под ръководството на социалдемократически партии, какъвто е случаят с Великобритания, ту под ръководството на партии, които изповядват солидаризма, какъвто е случаят със Съединените американски щати, Италия, Германия, ту при съвместно управление на двете, какъвто е случаят с Франция. Едва преди 40 години всъщност се открива епохата на действителната демокрация. А това, че тя започва

заедно с въвеждането на социалната държава, съвсем не е случайност. Последните десетилетия донесоха едни от най-големите технологически промени в човешката история. И те логично водят до промени във всички сектори на живота, включително в юридическите и конституционните институции. В политическата активност на по-развитите държави се променя от чисто идеологически и пропагандни параметри в посока към решаване на проблемите на базата на практическия, на технологическия опит. Западните учени конституционалисти започнаха дискусия относно типа държава в новите условия. Искам да кажа, че според последните изследвания, публикувани през 1990 г., с които разполагам, заключението на тези експерти е, че настъпилите промени не предполагат изменения в основните характеристики на социалната държава. Според тях промените означават, че социалната държава ще е по-малко подпомагача, а повече произвеждаща. Възможно е на някой да се струва, че споменаването на държавата като агент в управлението изобилствува в проекта на Конституцията, но аз пак ще повторя - би ми се искало, когато преценяваме съотношението държава - общество, държава - гражданин да не бъдем изцяло под въздействието на емоционални или носталгични обстоятелства и фактори. По тази причина, аз бих предоставила на всеки един, който протестира срещу присъствието на държавата или на обществото в Конституцията, тези най-нови разработки, а предполагам, че експертите биха имали интерес от тях, за да се запознаят с всичко онова, което казва съвременната европейска конституционна мисъл в последните години.

Поради тази причина смятам за обективно необходимо чл. 1, ал. 1 да гласи: "Република България е правова и социална държава".

Със задоволство отбелязвам, че предложеният ни проект съдържа онези основни принципи, които характеризират най-съвременните и отворени демокрации в света. Демокрация, свобода и равенство. Първият от тях е принципът на плуралистичната, на парламентарната демокрация. На нито една значима сила в обществото не е отказано правото и реалната възможност да участва в процеса на взимане на политически решения. Било косвено, чрез своите организации и партии, било пряко - чрез референдум. Така подобно на Италианската конституция политическият плурализъм е заложен в гражданското общество, което се стремим да изградим в страната ни, и в сложната и обхватна система на индивидуалните и колективните права и свободи. Единственото ограничение, съдържащо се в чл. 11, ал. 4, е забраната за използването на сила в политиката, което горещо поддържам.

Член 1, ал. 2 и 3 уточнява, че народът не е само източник на върховната политическа власт, но и нейният единствен и ефективен титуляр, пред когото от-

говарят онези, които упражняват властта. Чрез този текст предложеният ни проект отразява най-пълно класическите формули на политическата демокрация.

Примерно американската конституция, в която се казва: "Цялата власт е у народа. Магистратите са довереници и служители на народа, които по всяко време отговарят пред него."

Жан-Жак Русо: "Суверенитетът не може да се отделя, да откъсва".

Томас Джеферсън: "Всеки човек и всяка група хора на земята притежават правото да се самоуправляват и получават това право със своето раждане от ръцете на природата."

Мисля, че защитата на принципа на плуралистичната демокрация в проекта дава възможност за създаване на действително отворено демократично общество в България. Принципът на свободата и неделимостта на свободите и човешките права. Костната система на всяка плуралистична демокрация се създава от системата на свободите, върху които тя се основава. Главният принцип, неделимо свързан с модерната идея за демокрация, е този за неделимост на свободите. С други думи, комплексът от права и свободи, признати в дадена конституция, образуват система, в която накръняването на една част се отразява върху другите части и върху целия комплекс. Ако се въведат силни ограничения върху физическата свобода на личността, автоматически се ограничава и политическата им свобода. Просто, ако човек може да бъде произволно арестуван от властта, той не може да упражнява своите политически права и да извършва свободно политическа дейност. И, обратно, преследването на дадено политическо мнение води до ограничаване и потискане на най-личните свободи като свободата на мисълта, правото на личен живот, тук попада тайната на кореспонденцията. Така могат да бъдат нарушени гаранциите на свободите и правата на личността. Тази неделимост се отразява и върху други свободи. Ако лица, отстояващи определени политически мнения, бъдат лишавани от правото да упражняват даден вид труд и могат да бъдат уволнени от работното си място заради убежденията си, то прякото ограничаване на правото на труд, т.е. на едно социално право, води до ограничаване и на политическата свобода. Българските граждани познават порочната практика на ограничаване на правото на труд поради политически и други убеждения. Поради това предлагам в чл. 46, ал. 1 да се дадат по-силни гаранции на това право, като той гласи: "Гражданите имат право на труд, като това право не може да бъде дискриминирано поради политически и други убеждения."

На свой ред липсата на гаранции на правото на труд автоматично засяга личните свободи, тъй като накрънява осъществяването на минималните усло-

вия за човешкото съществуване. Тоест принципът на неделимост на свободите е най-тясно свързан с концепцията за демокрация. Искам да напомня, че либералната държава, която в името на индивидуалните права изключва колективните и социалните, противоречия на този принцип. Ако принципът на свободата представлява костната система на демокрацията, то този за равенството е нейната нервна система. Без импулси към равен старт, демокрацията губи всякаква способност за напредък и би се обрекла на гибел. Принципът на равенството на свой ред се разделя на още два: формално равенство и същностно равенство. Формалното равенство, равенството на гражданите пред закона и то има своето отражение в проекта. Същностното равенство отрежда на републиката и нейните органи на властта задачата да премахва пречките от икономически и социален характер, които ограничават фактически свободата и равенството на гражданите, възпрепятствуват пълното развитие на човешката личност и активното участие на всички трудещи се в политическата, икономическата и социалната организация на страната.

Предлагам текст с горното съдържание да бъде включен в глава втора на проекта "Основни права и задължения на гражданите." Смятам, че с включването му ще бъдем по-близо до идеала за равенство като равни възможности или равни шансове, равни отправни точки.

Уважаеми колеги, в заключение ми се иска да изразя надеждата, че ще успеем делово и ефективно да преминем през трите четения на представения ни проект и така ще съумеем да поставим в ръцете на българите един действителен здрав щит на техните права и интереси. И понеже Левски бе широко цитиран от говорилния преди мен колега, аз ще си позволя да завърша с още един цитат на Джеферсън, който отразява моите лични убеждения и който смятам, би трябвало да бъде мотивация на всеки един народен избраник. Пак така преди повече 200 години, през 1779 г., той казва: "Първата цел на сърцето ми е моята собствена страна. Там е заложено семейството ми, щастието ми и моето собствено съществуване. Аз нямам ни най-малък интерес, нито пък каквото и да било обвързване извън нея, нито пък какъвто и да било мотив да предпочитам една страна пред друга, освен по това, доколко приятелски са те настроени към моята страна."

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Последен за днешното заседание по тази точка има думата Йосиф Петров.

ЙОСИФ ПЕТРОВ: Уважаеми господин председателю и господа съпредседатели, уважаеми госпожи и господа народни представители! Миналата година, когато открих Седмото Велико Народно събрание в старопрестолния град Велико Търново, обещах пред целия народ, като казах, че то е призовано от ис-

торията да изработи основния закон на нова България - Конституцията, която ще бъде отправната точка за създаването на една нова, свободна, независима, демократична и благоденстваща България. Така обещах аз пред вас и пред цял народ. Великото Народно събрание заработи. Месеците започнаха да се низжат един след друг. Минаха много месеци. Многоочакваната и жадувана Конституция обикаляше заседателната зала, но нито един път не влезе в нея. Тогава по улиците ме срещаха хора и шеговито, но и заядливо ме питаха: "Бай Йосифе, ти обеща, че Великото Народно събрание ще изработи Конституция, но галиба ти ще излезеш лъжец." Разбира се, аз не излязох лъжец, защото ето днес, в този хубав майски ден, жадуваната конституция влезе в заседателната зала и зае своето достойно място като първа точка от дневния ред на днешното пленарно заседание.

И аз съм особено удовлетворен и зарадван не само затова, че не излязох лъжец, но и затова, че уважаемото народно представителство, проникнато от високо национално съзнание, ще изработи една Конституция, която ще бъде, надявам се и мисля, че ще бъде по-хубава от най-хубавата - Търновската!

Спорна работа, господа народни представители, за създаването на такава Конституция! (*Ръкопляскания.*)

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ (*звъни*): Почивка до 18 ч. и 15 м.

(*След почивката.*)

ПРЕДСЕДАТЕЛ ГИНЬО ГАНЕВ (*звъни*): И така -

ВТОРО ЧЕТЕНЕ НА ПРОЕКТА ЗА ТЪРГОВСКИ ЗАКОН

Докладчик на Законодателната комисия е нейният председател г-н Джеров. Господин Карамфилов, вие също заповядайте.

Моля, народните представители, да се съсредоточат.

Имате думата, господин Джеров.

ДОКЛАДЧИК АЛЕКСАНДЪР ДЖЕРОВ: Миналият път гласувахме до раздел VIII, гласуван е чл. 214 включително.

Раздел VIII Превръщане на облигации в акции

РЕШЕНИЕ ЗА ПРЕВРЪЩАНЕТО НА ОБЛИГАЦИИ В АКЦИИ

Чл. 215. (1) Общото събрание може да реши да бъдат издадени облигации, които да се превръщат в акции. Този вид облигации не могат да издават дружества, в които участието на държавата е повече от 50 на сто от капитала. Акционерите могат да записват такива облигации с предимство при условията,

при които се записват акции от нови емисии.

(2) Редът за превръщане на облигациите в акции се определя в решението на общото събрание за издаване на облигациите.

(3) Общото събрание на акционерите може да определи условията, при които притежателите на облигации, за които не е предвидено, че ще се издължават чрез превръщане в акции, могат да ги превръщат в такива.

(4) Емисионната стойност на превръщаните облигации не може да е по-ниска от номиналната стойност на акциите, които облигационерите биха придобили срещу тях.

(5) При намаляване на капитала поради загуба чрез намаляване на броя на акциите или на тяхната номинална стойност правата на облигационерите за превръщане на облигациите в акции се намаляват съразмерно.

УСЛОВИЯ ЗА ДЕЙСТВИТЕЛНОСТ НА РЕШЕНИЕТО ЗА НОВИ ОБЛИГАЦИИ

Чл. 216. Решението за издаване на нови облигации, които могат да се превръщат в акции, е действително, само ако е одобрено от общото събрание на облигационерите, които са придобили право да превръщат облигациите си в акции.

ПРЕВРЪЩАНЕ ПРИ УВЕЛИЧЕНИЕ НА КАПИТАЛА

Чл. 217. След вземане на решение за увеличаване на капитала, управителният съвет, съответно съветът на директорите определя срок за превръщане на облигациите в акции. Срокът не може да бъде по-дълъг от 3 месеца.

РЕГИСТРАЦИЯ НА ИЗМЕНЕНИЯ КАПИТАЛ

Чл. 218. Управителният съвет, съответно съветът на директорите, регистрира измененията в капитала в резултат на превръщането на облигациите в акции.

Дотук, господин председателстващ.

ПРЕДСЕДАТЕЛ ГИНЬО ГАНЕВ: Има ли други становища по раздела, освен докладваното? Моля ви, гласуваме раздел VIII "Превръщане на облигации в акции" от чл. 215 до чл. 218 включително. Моля, господа народни представители, гласувайте.

С 195 гласа за, нито един против и нито един въздържал се, раздел VIII се приема.

По-нататък, господин Джеров.

ДОКЛАДЧИК АЛЕКСАНДЪР ДЖЕРОВ:

Органи на акционерното дружество.

ВИДОВЕ ОРГАНИ

Чл. 219. Органи на акционерното дружество са:

1. общо събрание на акционерите;
2. съвет на директорите (едностепенна система) или надзорен съвет и управителен съвет (двустепенна система).

Подраздел I

Общо събрание на акционерите.

СЪСТАВ НА ОБЩОТО СЪБРАНИЕ

Чл. 220. (1) В общото събрание влизат акционерите с право на глас. Те участвуват в общото събрание лично или чрез председател.

(2) Членовете на съвета на директорите, съответно на надзорния и управителния съвет вземат участие в работата на общото събрание без право на глас, освен ако са акционери.

КОМПЕТЕНТНОСТ

Чл. 221. Общото събрание:

1. изменя и допълва устава на дружеството;
2. увеличава и намалява капитала;
3. преобразува и прекратява дружеството;
4. избира и освобождава членовете на съвета на директорите, съответно на надзорния съвет и определя възнагражденията им;
5. назначава и освобождава дипломирани експерт-счетоводители;
6. одобрява годишния счетоводен отчет след заверка от назначения експерт-счетоводител;
7. решава издаването на облигации;
8. назначава ликвидаторите при прекратяване на дружеството освен в случай на несъстоятелност;
9. решава и други въпроси, предоставени в негова компетентност от закона и устава;
10. освобождава от отговорност членовете на надзорния съвет, на управителния съвет и на съвета на директорите.

ПРОВЕЖДАНЕ НА ОБЩО СЪБРАНИЕ

Чл. 221 (1) Общото събрание се провежда най-малко веднъж годишно. Първото общо събрание може да се проведе по всяко време в първите 18 месеца след учредяването на дружеството.

(2) Общото събрание избира председател и секретар на заседанието, ако в

устава не е предвидено друго.

СВИКВАНЕ

Чл. 223 (1) Общото събрание се свиква от съвета на директорите, съответно от управителния съвет. То може да се свика и от надзорния съвет, както и по искане на акционери, притежаващи поне 1/10 от капитала.

(2) Ако в срок от един месец искането на акционерите, притежаващи поне 1/10 от капитала, не бъде удовлетворено, окръжният съд свиква общото събрание или овластява акционерите, поискали свикването или техен представител да свика събранието.

(3) Свикването се извършва чрез покана, публикувана в "Държавен вестник". На поименните акционери се изпраща и писмена покана.

(4) Поканата съдържа най-малко следните данни:

1. фирмата и седалището на дружеството;
2. мястото, датата и часа на събранието;
3. вида на общото събрание;
4. съобщение за формалностите, ако такива са предвидени в устава, които трябва да бъдат изпълнени за участие в събранието и за упражняване правото на глас;
5. дневен ред на въпросите, предложени за обсъждане, както и предложенията за решения.

(5) Времето от публикуването, съответно изпращането на поканите до откриването на общото събрание не може да бъде по-малко от 30 дни.

ПРАВО НА СВЕДЕНИЯ

Чл. 224. Писмените материали, свързани с дневния ред на общото събрание, трябва да бъдат поставени на разположение на акционерите най-късно до датата на публикуване или изпращане на поканите за свикване на общото събрание. При поискване те се предоставят на всеки акционер безплатно.

СПИСЪК НА ПРИСЪСТВУВАЩИТЕ

Чл. 225. За заседанието на общото събрание се изготвя списък на присъстващите акционери или техните представители и броят на притежаваните или представляваните акции. Акционерите и представителите удостоверяват присъствието си с подпис. Списъкът се заверява от председателя и секретаря на общото събрание.

Представител

Чл. 226. Всеки акционер има право да упълномощи писмено лице, което да го представлява в общото събрание.

Кворум

Чл. 227. В устава може да се предвиди изискването за кворум от капитала. При липса на кворум се насрочва ново заседание в срок до 1 месец и то е законно независимо от представения на него капитал. Датата на новото заседание може да бъде посочена и в поканата за първо заседание.

Гласуване

Чл. 228. (1) Правото на глас възниква с изплащането на вноската, ако не е предвидено друго в устава.

(2) Когато предложено решение засяга правата на акционери от един клас, гласуването става отделно за всеки клас.

Конфликт на интереси.

Чл. 229. Акционер или негов представител не може да участва в гласуването за:

1. предявяване на искове срещу него;
2. предприемане на действия за осъществяване на отговорността му към дружеството.

Мнозинство

Чл. 230. (1) Решението на общото събрание се приема с мнозинство от представените акции, освен ако в закона или устава не е предвидено друго.

(2) За решенията по чл. 221, точки 1-3 се изисква мнозинство от две трети от представения капитал. За тези случаи уставът може да предвиди друго мнозинство.

Решения

Чл. 231. (1) Общото събрание не може да приема решения, засягащи въпроси, които не са били съобщени или публикувани съобразно разпоредбите на чл. 223, освен когато всички акционери присъствуват или са представени на събранието и никой не възразява повдигнатите въпроси да бъдат обсъждани.

(2) Решенията на общото събрание влизат в сила незабавно, освен ако действието им не бъде отложено.

(3) Решенията относно изменение и допълнение на устава, увеличение и намаление на капитала, преобразуване и прекратяване на дружеството, избор и освобождаване на членовете на съветите, както и назначаване на ликвидатори, се вписва в търговския регистър и влиза в сила след обнародване на вписването им.

Протокол

Чл. 232. (1) За заседанието на общото събрание се води протокол в специална книга, в която се посочват:

1. мястото и времето на провеждане на заседанието;
  2. имената на председателя и секретаря, както и на преброителите на гласовете при гласуване;
  3. присъствието на управителния и надзорния съвет, както и на лица, които не са акционери;
  4. направените предложения по същество;
  5. проведените гласувания и резултатите от тях;
  6. направените възражения.
- (2) Протоколът на общото събрание се подписва от председателя и секретаря на събранията и от преброителите на гласовете.
- (3) Към протоколите се прилагат:
1. списък на присъстващите;
  2. документите, свързани със свикването на общото събрание.
- (4) Протоколите и приложенията към тях се пазят най-малко пет години. При поискване те се предоставят на всеки акционер.

Подраздел II

Общо правила за двете системи на управление

Мандат

- Чл. 233. (1) Членовете на съвета на директорите, на надзорния съвет се избират за срок до 5 години, освен ако в устава не е определен по-кратък срок.
- (2) Членовете на първия съвет на директорите, съответно надзорен съвет, се определят за срок, не по-дълъг от три години.
- (3) Членовете на съветите могат да бъдат преизбрани без ограничение.

Състав на съветите

- Чл. 234. (1) Член на съвет може да бъде дееспособно физическо лице. Ако уставът допуска, член може да бъде и юридическо лице. В този случай юридическото лице определя представител за изпълнение на задължението му в съвета. Юридическото лице е солидарно и не ограничено отговорно заедно с останалите членове на съвета за задълженията, произтичащи от действията на неговия председател.
- (2) Не може да бъде член на съвет лице, което:
1. е било член на изпълнителен или контролен орган, или неограничено отговорен съдружник в дружество, когато те са прекратени поради несъстоятелност, ако са останали неудовлетворени кредитори;
  2. е съпруг или роднина до трета степен по права или сребрена линия, включително по сватовство на член на надзорния съвет;
  3. не отговаря на други изисквания, предвидени в устава.

Представител на власт

Чл. 235. (1) Членовете на съвета на директорите и на управителния съвет представляват дружеството колективно, освен ако уставът предвижда друго.

(2) Съветът на директорите, съответно управителният съвет, с одобрение на надзорния съвет може да овласти едно или няколко лица от съставите им да представлява дружеството. Овластяването може да бъде оттегляно по всяко време.

(3) Имената на лицата, овластени да представляват дружеството, се вписват в търговския регистър и се обнародват. При вписването те представят нотариално заверени подписи.

(4) Ограниченията на представителната власт на овластените лица по предходните алинеи нямат действия по отношение на трети добросъвестни лица.

(5) Овластяването и неговото оттегляне има действия срещу трети добросъвестни лица, след вписването и обнародването им.

Особени изисквания за действителност на някои решения

Чл. 236. (1) Управителният съвет може да взема решения след предварително съгласие на надзорния съвет или съветът на директорите може да взема решение единодушно за:

1. закриване или прехвърляне на предприятия или на значителна част от тях;
2. съществена промяна на дейността на дружеството;
3. съществени организационни промени;
4. дългосрочно сътрудничество от съществено значение за дружеството или прекратяване на такова сътрудничество;
5. създаване на клои.

(2) Възражения, че действията са извършени в нарушение на предходната алинея, не могат да се противопоставят на трети добросъвестни лица.

Права и задължения

Чл. 237. (1) Членовете на съветите имат еднакви права и задължения, независимо от:

1. вътрешното разпределение на функциите между членовете на съвета;
2. разпоредбите, с които се предоставя право на управление на изпълнителните членове.

(2) Членовете на съветите са длъжни да изпълняват задълженията си в интерес на дружеството и да пазят тайните на дружеството и след като престанат да бъдат членове на съответния съвет.

Кворум и мнозинство

Чл. 238. (1) Решения могат да се вземат, ако присъствуват най-малко половината от членовете на всеки съвет лично или представлявани от друг член на съвета. Никой присъстващ член не може да представлява повече от един отсъстващ.

(2) Решенията се вземат с обикновено мнозинство, ако в устава не е предвидено друго.

(3) Уставът може да предвиди съветът да взема решения и неприсъствено, ако всички членове са заявили писмено съгласието си за решението.

Протоколи

Чл. 239. За решенията на управителния съвет, надзорния съвет и съвета на директорите се водят протоколи, които се подписват от всички присъстващи членове на съответния съвет.

Отговорност

Чл. 240. (1) Членовете на надзорния и управителния съвет, както и на съветът на директорите, задължително дават гаранция за своето управление в размер, определен от общото събрание, но не по-малко от тримесечното им брутно възнаграждение. Гаранцията може да се състои и в депозиранни акции или облигации на дружеството.

(2) Членовете на съветите отговарят солидарно за вредите, които са причинили виновно на дружеството.

(3) Всеки от членовете на съответния съвет може да бъде освободен от отговорност, ако установи, че няма вина за настъпилите вреди."

ПРЕДСЕДАТЕЛ ГИНЬО ГАНЕВ: Господин Джеров, може би да спрем дотук. Тези два раздела са достатъчно последователни.

Господин Пламен Вълканов поиска думата.

ПЛАМЕН ВЪЛКАНОВ: Уважаеми колеги, аз искам да направя следното предложение. Намирам, че разпоредбата на чл. 223, ал.3, която предвижда свикването да се извършва чрез покана, думите "публикация в "Държавен вестник" не са удачни, тъй като, ако се позовавам на правата, които дават компетентността на общото събрание на акционерите и ако вземем точките 5, 9 и 10 например назначаване и освобождаване на дипломирани и експерт-счетоводители, освобождаване от отговорност на членове на надзорния, управителния съвет и т.н. това са вътрешни въпроси на дружеството и едва ли те са от толкова съществено значение за третите лица, че да е необходима публикация в "Държавен вестник". Освен това, за общото събрание са предвидени да взема решение и по други въпроси, които уставът предвижда. Това могат да бъдат съ-

що такива други въпроси, които не са от толкова съществено значение.

Ако се възприеме моето предложение, аз смятам, че съответна поправка за систематика на това предложение следва да бъде извършена и в чл. 224, като първо чл. 223, ал. 3 следва да има следното съдържание по моето предложение: "Свикването се извършва чрез покана. На поименните акционери се изпраща и писмено съобщение."

Продължение на предложението по чл. 224, което следва да изглежда по следния начин: "Писмените материали, свързани с дневния ред на общото събрание трябва да бъдат поставени на разположение на акционерите най-късно до датата на изпращане на поканите за свикване на общото събрание." Като отпадат думите "на публикуване или". И по-нататък по първоначалния текст: "При поискване те се предоставят на всеки акционер безплатно."

Това предложение намира по-нататък израз и в чл. 231, където трябва да отпадат думите "или публикуване". Или ако се възприеме моето предложение по текста на чл. 231, ал. 1 следва да изглежда по следния начин: "Общото събрание не може да приема решение, засягащи въпроси, които не са били съобщени, съобразно разпоредбите на чл. 223, освен когато всички акционери присъствуват или са представени на събранието и никой не възразява повдигнатите въпроси да бъдат обсъждани."

Второто ми предложение се отнася до текста на чл. 234, ал. 2, където е казано, че не може да бъде член на съвет лице, което: "2. е съпруг или роднина до трета степен по права или съребрена линия, включително и по сватовство на член на надзорния съвет". Получава се така, че е възможно едно лице да има това качество на роднина в тази степен с други членове на управителния съвет, ако е възприета двустепенна система. И за да се избегне тази хипотеза, аз предлагам този текст да има следния вид:

"2. е съпруг или роднина до трета степен по права линия или по съребрена линия, включително и по сватовство на друг член от съответния съвет."

И последното ми предложение. По член 235, ал. 1 е казано, че членовете на съвета на директорите и на управителния съвет - да отпадне съюзът "и" и вместо него да бъде употребена думата "съответно", която влиза напълно в унисон с употребяваните термини, когато двата съвета се дават алтернативно.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Има ли други становища?

Има думата господин Николов.

ГЕОРГИ НИКОЛОВ (48. Свищовски едномандатен район) Уважаемо председателство, уважаеми колеги. Имам две бележки от редакционен характер.

Първата е по чл. 220. Така, както е дадено, за по-гладък текст предлагам

вместо "в общото събрание влизат" да се каже "общото събрание включва акционерите с право на глас" и нататък текстът остава същият.

Във втората алинея, където се казва, че членовете на съвета на директорите, съответно на надзорния съвет, вземат участие в работата, по-добре би било директно "участвуват в работата".

И предлагам евентуално разместване на точка 9 от чл. 221, тъй като тя казва "решава и други въпроси". Логично е тя да бъде точка 10.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Има думата господин Андреев.

ЙОРДАН АНДРЕЕВ: Уважаеми колеги, искам да заявя, че подкрепям предложението на колегата Вълканов, както той го направи. Освен това струва ми се, че текстът на ал. 1 на чл. 236 не е достатъчно ясен, точен, твърде тромав е, има две повторения. Обърнете внимание, на два пъти се казва "може да взема решения", първия път за управителния съвет, а втория път за надзорния съвет.

От тази гледна точка, предвид и наличието на нарушение на правилния словоред, предлагам нова редакция на ал. 1 на чл. 236, която ще съответствува по последователност и на разпоредбата на чл. 219, точка 2, визираща органите на акционерното дружество, първо при едностепенна и след това - при двустепенна система.

Редакцията предлагам да бъде: "Съветът на директорите с единодушие, а управителният съвет с мнозинство - след предварително съгласие на надзорния съвет, могат да вземат решения за:" И след това се изрежда първо, второ и т.н.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Всъщност промяната е чисто редакционна.

Има думата господин Павлов.

НИКОЛАЙ ПАВЛОВ: Уважаеми господин председателстващ, уважаеми дами и господа. Искам да се спра на един съвсем дребен въпрос, който обаче може да ни заведе до много недребни последици по отношение обявяването на решенията на управителния съвет, респективно на едно дружество. Искам да ви припомня това, което е практика в Западна Европа, защото "Държавен вестник" едва ли ще може да поеме всички възможни съобщения, които по време ще съвпадат. Ще установите, че април месец е един обременителен месец по отношение на годишните отчети, които ще правят всевъзможните дружества.

В практиката на Западна Европа в самия устав изрично се отбелязва в кой вестник - местен или национален, ще бъдат правени тези съобщения, за да се

избегне затруднението, че "Държавен вестник" няма толкова голям капацитет да обяви всичко.

Но искам да ви предпазя и от другото. Ние сега мислим в нашите малки мащаби, че едно дружество ще има 20, 30, 50 акционери. Но представете си едно дружество с 200 хиляди акционери. Ако им изпратите 200 хиляди съобщения, вие ще изпаднете, първо, в зависимост от времето само затова ще осигурите много средства и усилия, за да уведомите своите...

ИВАН ПЪРВАНОВ (от място): А някои са в чужбина.

НИКОЛАЙ ПАВЛОВ: Във всички случаи трябва в самия устав да се упомене в кой вестник ще се извършва публикацията. И това е достатъчно. Но не бива да се ограничава повече това право.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Други становища няма. В опрделена част те бяха редакционни предложения, освен това с публикацията в "Държавен вестник".

Има думата докладчикът - председателят на Законодателната комисия господин Джеров.

ДОКЛАДЧИК АЛЕКСАНДЪР ДЖЕРОВ: Дами и господа народни представители! Доста предложения бяха направени за корекции. Всъщност основното, което беше предложено, е предложението на господин Пламен Вълканов. Той предлага да отпадне от текста, и съответно навсякъде, съобщаването до акционерите на събранието чрез "Държавен вестник". Действително на пръв поглед е много по-лесно да има преки покани до всеки един. Но последното, което беше изтъкнато от нашия колега струва ми се, че в някои случаи акционерите могат да бъдат много на брой. И в такъв случай може ли до всеки един от тях да бъде отправена покана лично писмено? Също така адресът при таква мнозинство на всеки един може да бъде неизвестен, а на трето място, което се подсказва от залата, има случаи когато някой акционер отсъства, намира се в чужбина или просто в момента не е намерен. В тези случаи, наред с писмена покана е по-добре да остане обнародването в "Държавен вестник". И с оглед на това аз се противопоставям на предложението на господин Пламен Вълканов.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: То дава отражение съответно, нали, господин Джеров?

ДОКЛАДЧИК АЛЕКСАНДЪР ДЖЕРОВ: Неговото предложение обхваща няколко промени. Защото веднъж като премахнем обнародването в "Държавен вестник", навсякъде трябва да падне "обнародването".

Искам да взема само отношение по едно друго предложение - да не бъде в "Държавен вестник", а да бъде в някой друг вестник. Помислете, ние днес пи-

"вземат участие", да се каже "участвуват". Това е едно малко граматическо кокетство, което не носи никакво значение.

ДОКЛАДЧИК АЛЕКСАНДЪР ДЖЕРОВ: Нека да не правим промени, където няма да постигнем нищо. Защото, както казвам, във всяка една разпоредба, във всеки един текст могат да бъдат направени някои изменения.

Аз бих приел предложената промяна в чл. 221, точка 9 - "Общото събрание решава и други въпроси". Нормално е след като изброим всичките компетентности, да сложим "и други". Затова правилно е девета с десета да се разменят.

Струва ми се, че няма други бележки.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: И аз не съм отбелязал, господин Джеров.

Господин Вълканов, съгласен сте вероятно сега, както говорихме, да се запази публикацията в "Държавен вестник", защото държавният вестник е по-добре да се увеличи като обем, отколкото да се създаде другата несигурност с голям брой евентуално на съобщения.

ПЛАМЕН ВЪЛКАНОВ: Ако идеята на авторите на законопроекта е да се запазят третите лица, както и да се гарантира големият брой на акционерите, на които не би могло да се съобщи с частна покана до всеки един от тях, аз не възразявам да се запази и тази терминология, и този ред на публикации. Но на останалите предложения, които дадох, държа.

ДОКЛАДЧИК АЛЕКСАНДЪР ДЖЕРОВ: Те са приети.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Господин Джеров възприе предложението по точка втора на чл. 234, ал. 2.

Господин Джеров, господин Николов предложи още, и с това приключваме, в 221 член да се разменят местата на точки 9 и 10.

ДОКЛАДЧИК АЛЕКСАНДЪР ДЖЕРОВ: Да, аз го приех, логично е.

И имаше едно предложение по чл. 238, ал. 1 - "Решенията могат да се вземат, ако присъствуват най-малко половината от членовете". Точно така - "Съветите приемат решенията си, ако присъствуват най-малко половината от членовете им." Мисля, че редакционно е малко по-добре.

И в ал. 2 - "Решенията се вземат с обикновено мнозинство, освен ако в устава е предвидено друго."

С тези промени, ако искате, можем да минем вече към гласуване.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Щом и вносителите на предложения са съгласни с тези уточнявания, предложението е да гласуваме изцяло раздел девети с неговите първи, струва ми се, и втори подраздел, с други думи, от чл. 219 до 240 включително. Гласувайте, моля ви, господа народни представители!

С едно удивително единодушие от 244 души от общо толкова участвували в гласуването, без някой да е против и без някой да има желание да се въздържа, тази част от Търговския закон се приема.

По-нататък, господин Джеров. Окуражаващо върви.

Преминаване към следващите два подраздела - III и IV. Те са свързани и бихме могли да ги одобрим заедно.

ДОКЛАДЧИК АЛЕКСАНДЪР ДЖЕРОВ: ПОДРАЗДЕЛ III ДВУСТЕПЕННА СИСТЕМА УПРАВИТЕЛЕН СЪВЕТ

Чл. 241. (1) Акционерното дружество се управлява и представлява от управителен съвет, който извършва своята дейност под надзора на надзорен съвет.

(2) Членовете на управителния съвет се избират от надзорния съвет, който определя тяхното възнаграждение и може да ги заменя по всяко време.

(3) Едно лице не може да бъде едновременно член на управителния и на надзорния съвет на дружеството.

(4) Броят на членовете на управителния съвет се определят в устава, но не може да надвишава 9 души.

(5) Правилникът за работа на управителния съвет се одобрява от надзорния съвет.

Надзорен съвет

Чл. 242. (1) Надзорният съвет не може да участвува в управлението на дружеството. Той представлява дружеството само в отношенията с управителния съвет.

(2) Членовете на надзорния съвет се избират от общото събрание. Техният брой може да бъде от 3 до 7 души.

(3) Надзорният съвет приема правила за работата си и избира председател и заместник-председател от членовете си.

(4) Председателят свиква заседанията на надзорния съвет по свой почин, както и по искане на членовете на съвета или на членове на управителния съвет.

Сведения и надзор

Чл. 243. (1) Управителният съвет се отчита за дейността си най-малко веднъж на 3 месеца пред надзорния съвет на дружеството.

(2) Управителният съвет уведомява незабавно председателя на надзорния съвет за обстоятелствата, които са от съществено значение за дружеството.

(3) Надзорният съвет може по всяко време да поиска от управителния съвет да представи сведения или отчет по всеки въпрос, който засяга дружество-

то.

(4) Надзорният съвет може да прави необходимите проучвания в изпълнение на задълженията си. За целта той може да използва експерти.

ПОДРАЗДЕЛ IV

ЕДНОСТЕПЕННА СИСТЕМА

СЪВЕТ НА ДИРЕКТОРИТЕ

Чл. 244.(1) Дружеството се управлява и представлява от съвета на директорите. Той се състои най-малко от 3, но не повече от 9 души.

(2) Съветът на директорите приема правила за работата си и избира председател и заместник-председател от членовете си.

(3) Съветът на директорите се събира на редовни заседания най-малко веднъж на 3 месеца, за да обсъди състоянието и развитието на дружеството.

(4) Съветът на директорите възлага управлението на дружеството на един или няколко от своите членове - изпълнителни членове. Изпълнителните членове са по-малко от останалите членове на съвета. Изпълнителните членове могат да бъдат сменени по всяко време.

(5) Всеки от изпълнителните членове уведомява незабавно председателя на съвет за обстоятелствата, които са от съществено значение за дружеството.

(6) Всеки член на съвета може да поиска от председателя да свика заседание за обсъждане на отделни въпроси.

Дотук, господин председател.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Имате ли бележки по двата подраздела? Те са продължение от материята, която току-що гласувахме. Няма! Моля ви, госпожи, господа народни представители, гласувайте двата подраздела, току-що докладвани от председателя на Законодателната комисия.

223 гласували за, 2 против, 5 въздържали се. Приемат се и тези два подраздела.

Следващия раздел, господин Джеров.

ДОКЛАДЧИК АЛЕКСАНДЪР ДЖЕРОВ: Аз бих предложил даже следващите два раздела. Те са свързани - за годишното приключване.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Ако може и "прекратяването", господин Джеров.

ДОКЛАДЧИК АЛЕКСАНДЪР ДЖЕРОВ: Това е само с един член и струва ми се, че можем наведнъж да минем.

РАЗДЕЛ X

ГОДИШНО ПРИКЛЮЧВАНЕ И РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ

НА ПЕЧАЛБАТА

ДОКУМЕНТИ ПО ГОДИШНОТО ПРИКЛЮЧВАНЕ

Чл. 245. До края на месец февруари съветът на директорите, съответно управителният съвет съставя за изтеклата календарна година годишен счетоводен отчет и доклад за дейността и ги представя на избраните от общото събрание експерт-счетоводители.

ФОНД "РЕЗЕРВЕН"

Чл. 246.(1) Дружеството е длъжно да образува фонд "Резервен".

(2) Източници на фонд "Резервен" са:

1. най-малко 1/10 от печалбата, която се отделя, докато средствата от фонда стигат 1/10 или определена от устава по-голяма част от капитала;
2. средствата, получени над номиналната стойност на акциите и облигациите при издаването им;
3. сумата на допълнителните плащания, които правят акционерите срещу предоставени им предимства за акциите им;
4. други източници, предвидени в устава или по решение на общото събрание.

(3) Средствата на фонд "Резервен" могат да се използват само за:

1. покриване на годишната загуба;
2. покриване на загуби от предходната година.

(4) Когато средствата на фонд "Резервен" надхвърлят 1/10 или определената от устава по-голяма част от капитала, по-големият размер може да бъде използван и за увеличаване на капитала.

СЪДЪРЖАНИЕ НА ОТЧЕТА ЗА ДЕЙНОСТТА

Чл. 247. В доклада за дейността се описва протичането на дейността и състоянието на дружеството и се разяснява годишният счетоводен отчет.

РАЗДЕЛ XI

ПРОВЕРКА НА ГОДИШНОТО ПРИКЛЮЧВАНЕ

ПРЕДМЕТ И ОБХВАТ НА ПРОВЕРКАТА

Чл. 248.(1) Годишният счетоводен отчет се проверява от назначените от общото събрание експерт-счетоводители.

(2) Проверката има за цел да установи дали са спазени изискванията на Закона за счетоводството и Устава за годишното приключване.

НАЗНАЧАВАНЕ И ОТГОВОРНОСТ НА ЕКСПЕРТ-СЧЕТОВОДИТЕЛИ

Чл. 249.(1) Когато общото събрание не е избрало експерт-счетоводители до изтичане на календарната година, по молба на съвета на директорите, съот-

ветно на управителния или надзорния съвет или на отделен акционер, те се назначават от съда.

(2) Експерт-счетоводителите са отговорни за добросъвестността и безпристрастната проверка и за запазване на тайната.

ДОКЛАД НА ЕКСПЕРТ-СЧЕТОВОДИТЕЛИТЕ

Чл. 250. След постъпване на доклада на експерт-счетоводителите, управителният съвет представя на надзорния съвет годишния счетоводен отчет, доклада за дейността и доклада на експерт-счетоводителите. Управителният съвет представя и предложението за разпределението на печалбата, което ще направи пред общото събрание.

ПРИЕМАНЕ НА ГОДИШНОТО ПРИКЛЮЧВАНЕ

Чл. 251. (1) Надзорният съвет проверява годишния счетоводен отчет, доклада за дейността и предложението за разпределение на печалбата и след одобрението им приема решение за свикване на редовно общо събрание.

(2) При едностепенната система на управление, предложението за разпределение на печалбата се прави от съвета на директорите, който свиква общото събрание.

(3) Без проверка на експерт - счетоводители, годишният счетоводен отчет не може да се приеме от общото събрание.

(4) Приетият от общото събрание годишен счетоводен отчет се обнародва от управителния съвет, съответно съвета на директорите.

РАЗДЕЛ XII

ПРЕКРАТЯВАНЕ

ОСНОВАНИЯ ЗА ПРЕКРАТЯВАНЕ

Чл. 252. Акционерното дружество се прекратява:

1. по решение на общото събрание;
2. с изтичане на срока, за който е било образувано, общото събрание може да вземе решение за продължаване на срока преди изтичането му;
3. при обявяването му в несъстоятелност;
4. с решение на съда по регистрацията, по иск на прокурора, ако дружеството преследва забранени от закона цели;
5. когато капиталът спадне под законноизискуемия минимум в продължение на 1 година. Ако в този срок общото събрание не вземе решение за прекратяване, то се извършва по реда на точка 4;
6. при настъпване на основанията, предвидени в устава на дружеството.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Това са трите раздела. Има

ли бележки по тях? Те представляват едно цяло. Няма предложения, няма оратори. Моля ви, гласувайте раздели X, XI и XII, от чл. 245 до чл. 252 включително.

217 са гласували за, 1 против и 9 въздържали се. Тези три раздела се приемат.

Следващата глава, господин Джеров - "Командитно дружество".

ДОКЛАДЧИК АЛЕКСАНДЪР ДЖЕРОВ:

"Глава петнадесета

КОМАНДИТНО ДРУЖЕСТВО С АКЦИИ

Определение

Чл. 253 (1) Командитно дружество с акции се образува с договор, като за вноските на ограничено отговорните съдружници се издават акции. Броят на ограниченоотговорните съдружници не може да бъде по-малко от трима.

(2) За командитното дружество с акции се прилагат съответно разпоредбите за акционерното дружество, доколкото в тази глава не е предвидено друго.

(3) Фирмата на дружеството трябва да съдържа означението "командитно дружество с акции" или съкратено "КДА".

Учредители

Чл. 254. (1) Командитното дружество с акции се учредява от неограничено отговорните съдружници. Те имат право да изберат акционерите между участниците в подписката.

(2) Неограничено отговорните съдружници изготвят устава на дружеството и свикват учредителното събрание.

Вноски

Чл. 255. (1) Размерът на вноските на съдружниците се определя в устава.

(2) Вноските на неограничено отговорните съдружници не могат да бъдат по-малко от една десета от капитала.

Органи на дружеството

Чл. 256. Органите за управление на командитното дружество с акции са определените в този закон органи за управление на акционерното дружество по едностепенната система.

Общо събрание

Чл. 257. (1) В общото събрание право на глас имат само ограничено отговорните съдружници. Неограничено отговорните съдружници, дори и когато притежават акции, участвуват само със съвещателен глас.

(2) Компетентността на общото събрание се определя в устава.

(3) Общото събрание разглежда и решава искания на ограничено отговорни съдружници за извършване проверка на дейността на дружеството.

Съвет на директорите

Чл. 258. Съветът на директорите се състои от неограничено отговорните съдружници.

Премане и изменение на устава

Чл. 259. (1) Уставът се приема и изменя и дружеството се прекратява със съгласието и на неограничено отговорните съдружници.

(2) Дружеството не се прекратява със смъртта или обявената несъстоятелност на ограничено отговорен съдружник, освен ако в устава е предвидено друго.

Ликвидационен дял

Чл. 260. Ликвидационният дял на всеки съдружник се определя съразмерно с вноските му в дружеството."

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Благодаря ви господин Джеров. Това е съдържанието на глава петнадесета. Господин Ненко Темелков поиска думата.

НЕНКО ТЕМЕЛКОВ: Аз искам да обърна внимание на следното. Мисля, че има известно несъответствие между чл. 254 и 257. Знаем, че неограничено отговорните съдружници отговарят не само с дела на вноските си, а включително и с имуществото си. Те са тези, които според чл. 254 учредяват командитното дружество, имат право да избират акционери, свикват учредително събрание, съставят и изготвят устава и т. н. и изведнъж в чл. 257 те нямат право на ефективен глас, а имат право само на съвещателен глас в общото събрание. Това според мен е или грешка, или юридическо несъответствие на правата, които имат съдружниците с неограничена отговорност. Моля и господин Карамфилов, и господин Джеров да обърнат внимание на тази бележка.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Благодаря ви господин Темелков. Има ли други предложения по текста? - Няма, господин Джеров.

(Господин Ганев, Глушков, Джеров, Темелков разговарят по направената забележка.)

Много сте прав. Член 257 трябва да се измени.

НЕНКО ТЕМЕЛКОВ: Господин Джеров, след като смятате, че съм прав, моля ви обърнете внимание и на чл. 259, ал. 1, където е казано, че уставът се приема и изменя и дружеството се прекратява със съгласието и на неограничено отговорните, считам, че е и на ограничено отговорните.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: То е в същата логика. Сякаш е така.

Глава петнадесета "Командитно дружество с акции", чл. 253 до 260 включително, моля ви, гласувайте господата, както е докладвано с тази корекция за чл. 257 и 259, гласувайте ви моля.

Глава петнадесета се приема с 280 гласували за, против няма и 3 се въздържат.

Господин Джеров, глава шестнадесета.

ДОКЛАДЧИК АЛЕКСАНДЪР ДЖЕРОВ:

Глава шестнадесета в два раздела.

"Глава шеснадесета

ПРЕОБРАЗУВАНЕ НА ТЪРГОВСКИ ДРУЖЕСТВА

Раздел първи

ОБЩИ РАЗПОРЕДБИ

Допускане на преобразуването

Чл. 261. (1) Всяко търговско дружество може да се преобразува в друг вид, да се влее в друго или да участва в образуването на ново дружество чрез сливане.

(2) Преобразуването по ал. 1 е недействително, ако с него се цели увреждане на трети лица.

Условия за преобразуване

Чл. 262. (1) Дружеството се преобразува по съгласие на съдружниците, съответно по решение на общото събрание. Съгласието, съответно решението, подлежи на вписване в търговския регистър по седалището на съответните дружества. Заявлението за вписване се прави в двумесечен срок от решението.

(2) При преобразуване на дружество, към заявлението за вписване се прилагат съответните актове, необходими за новообразуването или прекратяването на дружество.

Обезпечение на кредиторите

Чл. 263. (1) Решението за сливане или вливане се обнародва. В шестмесечен срок след обнародването кредиторите на дружествата могат да поискат изпълнение или обезпечение съобразно правата си. Имуществото на прекратеното дружество, преминало върху новото, съответно върху дружеството образувано чрез вливане се управлява отделно до изтичане на шестмесечния срок.

(2) Неограничено отговорните съдружници на прекратените дружества ос-

тават отговорни пред кредиторите за задължения, възникнали до преобразуването.

(3) Управителите на новообразуваното дружество отговарят пред кредиторите за отделното управление на имуществото съгласно ал.1.

Раздел втори

ОСОБЕНИ РАЗПОРЕДБИ

Условия за преобразуване на акционерно дружество

Чл. 264. (1) Решението за преобразуване на акционерното в друг вид дружество е действително, ако са изминали две години от възникването му и са приети счетоводните отчети за тях. То се взема с мнозинство две трети от представения капитал. При пресмятане на мнозинството от капитала се приспадат акциите на дружеството, както и тези без право на глас. Уставът може да предвиди по-голямо мнозинство на капитала, както и други изисквания.

Превръщане на акционерно дружество в дружество с ограничена отговорност

Чл. 265. Когато акционерното дружество се преобразува в дружество с ограничена отговорност всеки акционер заменя акциите си срещу дял, който им съответствува."

Дотук.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Дотук. Двама раздела за преобразуването на търговските дружества. Има ли оратори, има ли предложения?

Господин Карадимов, имате думата.

РОСЕН КАРАДИМОВ: Тъй като говорим за конструктивност на работата на Народното събрание, аз ще ви предложа да синхронизираме два законопроекта, които успоредно обсъждаме. А в 261 член, ал.2 се казва: "Преобразуването по ал.1 е недействително, ако с него се цели увреждането на трети лица." И дотолкова, доколкото преобразуването, фиксирано в ал. 1, да става или чрез вливане, или чрез сливане, по-точно два от вариантите, в Закона за защита на конкуренцията, в неговия член 5 сме казали, че забраняваме сливането, обединяването и т.н., ако това води до монополно положение и ако с това съществено се ограничава свободата на конкуренцията или свободното образувание на цени.

Дотолкова, доколкото в Закона за защита на конкуренцията сме предвидили обаче и процесуалния път за защита на накърнените права, а търговският закон доста декларативно казва, че е недействително преобразуването, ако се увреждат интересите на трети лица, но как ще се установи тази недействител-

ност. Кой ще я обяви? Какъв е съдебният път, само спрямо трети лица ли е недействително, или спрямо всички?

Затова предлагам ал. 2 да придобие следния вид, взаимствайки Закона за защита на конкуренцията: "Преобразуването по ал. 1 е недействително, ако с него се цели увреждането на трети лица, ако се установява монополно положение, ако с това съществено се ограничава свободата на конкуренцията, или свободното образуване на цените."

Това е моето предложение.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Господин Джеров вероятно разсъждава. Има ли други предложения по текста?

Господин Карадимов, защо ви трябва това пълно съответствие? Онзи закон съществува, той е специален, ще се приложи в зависимост от това, дали в общата норма на търговския закон го има.

РОСЕН КАРАДИМОВ: Разбира се, че би могло да има и такава хипотеза.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Би могло, разбира се. Това е един закон, той е в правната реалност с еднакви права и се налага тук.

РОСЕН КАРАДИМОВ: Но процесуалната уредба е малко по-странна.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Да, нали? Защото тука вие сте един неопитен юрист, недействителността тук е под форма на унищожаване и, разбира се, ще се тръгне по един съдебен ред тя да бъде установявана. То не е казано, че е нищожна. Затова и процесуалният път не ви трябва тук. Нали?

РОСЕН КАРАДИМОВ: Не, между другото, точно за унищожаване ще ни е необходим процесуалният път.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Да, разбирам, но той е общият път.

РОСЕН КАРАДИМОВ: Да, благодаря ви, но исках по-скоро терминологична чистота да има.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Мисля, че няма противоречия.

ДОКЛАДЧИК АЛЕКСАНДЪР ДЖЕРОВ: Не, тук не става дума за противоречие.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Но за нужно допълнение.

ДОКЛАДЧИК АЛЕКСАНДЪР ДЖЕРОВ: Росен Карадимов иска да прецизира, но при положение че имаме специален закон в тази област, ми се струва, че няма защо да поставяме тука този въпрос.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: И той е в действие, да.

ДОКЛАДЧИК АЛЕКСАНДЪР ДЖЕРОВ: Той е в действие, има си съответната норма, която действа във визираните от нормата случаи. А това е об-

щият принцип, който не би трябвало да включва в себе си специалните случаи на специален закон.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Други предложения? Няма. Моля ви преминаваме към гласуване на глава шестнадесета, раздел първи "Общи положения" и раздел втори - "Особени разпоредби", все в главата "Преобразуване на търговски дружества".

Гласувайте, ви моля, член 261 до 265 включително.

223 гласували за, 2 гласували против, 5 въздържали се. Приемат се текстовете.

Следващата глава - седемнадесета, господин Джеров!

ДОКЛАДЧИК АЛЕКСАНДЪР ДЖЕРОВ:

Седемнадесета глава

ЛИКВИДАЦИЯ

Начало на ликвидацията

Чл. 266. (1) След прекратяване на търговското дружество се извършва ликвидация.

(2) Ликвидаторите се вписват в търговския регистър, където се представят образци от подписите им.

(3) Съдът по регистрацията може по важни причини да назначи или освободи ликвидатори по искане на прокурора, съдружниците, съответно акционерите, които имат една двадесета част от капитала.

Покана до кредиторите

Чл. 267. Ликвидаторите са длъжни, като обявят прекратяването на дружеството, да поканят неговите кредитори да предявят вземанията си. Поканата се отправя писмено до известните кредитори и се обнародва.

Задължения на ликвидаторите

Чл. (1) Ликвидаторите са длъжни да довършат текущите сделки, да съберат вземанията, да превърнат останалото имущество в пари и да удовлетворят кредиторите. Те могат да сключват нови сделки само, ако това се налага от ликвидацията.

(2) Ликвидаторите могат по съгласие със съдружниците, съответно акционерите и кредиторите, да им прехвърлят отделни обекти от ликвидационното имущество, ако с това не се увреждат правата на останалите съдружници и кредитори.

Представителство

Чл. 269. (1) Ликвидаторите представляват дружеството и имат правата и

задълженията на изпълнителния им орган.

(2) Ликвидаторите могат да представляват дружеството само заедно. Волеизявление към дружеството може да се приеме и от един ликвидатор.

Начален баланс и отчет

Чл. 270. (1) Ликвидаторите съставят баланс към момента на прекратяването на дружеството и доклад, който пояснява баланса. В края на всяка година те извършват годишно приключване и представят счетоводен отчет и доклад за дейността си пред ръководния орган.

(2) Ръководният орган се произнася за приемането на началния баланс, на годишното приключване и за освобождаването от отговорност на ликвидаторите.

Разпределение на имуществото

Чл. 271. Имуществото, което остава след удовлетворяване на кредиторите, се разпределя между съдружниците, съответно акционерите.

Защита на кредиторите

Чл. 272. (1) Имуществото на дружеството се разпределя, само ако е изминала една година от деня, в който е обнародвана поканата до кредиторите.

(2) Когато кредитор, който е уведомен, не предяви вземанията си, дължимата сума се влага в банка на негово име.

(3) Ако някое задължение е спорно, имуществото се разпределя само след като се даде обезпечение на кредитора.

Приключване на ликвидацията

Чл. 273. (1) Когато са уредени всички задължения и остатъкът от имуществото е разпределен, ликвидаторите искат заличаване на дружеството.

(2) Ако по-късно се установи, че са необходими по-нататъшни действия за ликвидацията, съдът назначава по молба на заинтересования досегашните или други ликвидатори.

Продължение на прекратено дружество

Чл. 274. (1) Когато дружеството е прекратено поради изтичане на срока или по решение на компетентните дружествени органи, те могат да решат да се продължи дейността му, ако не е започнало разпределение на имуществото.

(2) Решението по ал. 1 се взема:

1. за акционерното дружество - с мнозинство най-малко три четвърти от представения капитал;

2. в другите търговски дружества - с единодушие.

(3) Ликвидаторите заявяват решението за продължаването на дружество-

то за вписване в търговския регистър.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Дотук. Това е глава седемнадесета "Ликвидация".

Имате думата, господин Манолов.

МАНОЛ МАНОЛОВ: По чл. 271. Така, както е записан този член, предполага се, че след ликвидацията капиталът, който ще остане, ще бъде достатъчен, за да възмезди всички кредитори. Но е възможен и обратният случай - когато този капитал няма да стигне. Значи всички трябва да бъдат обезпечени с недостиг, пропорционално. Но аз мисля, че това не е справедливо. Затова смятам за уместно тук да се предвидят някои вземания като привилегирани. Така например кредиторите на дружеството, което се ликвидира, са и всички лица, които са в трудовоправни отношения и на тях се дължат заплати, осигуровки и т.н.

Затова, господин Джеров, аз предлагам към чл. 271 да се запише едно продължение: "Когато остатъчният капитал след ликвидацията не е достатъчен за пълно удовлетворяване на всички кредитори, за привилегирани вземания се считат дължимите суми като работна заплата, осигуровки и др. сирямо лицата, намиращи се в трудовоправни отношения с ликвидираното дружество."

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Има ли други предложения и други становища? Заповядайте, господин Карадимов.

РОСЕН КАРАДИМОВ: Аз мислех, че господин Джеров ще вземе думата или някой от колегите. Но искам да кажа, че е излишно в Търговския закон да фиксираме такива неща, тъй като привилегиите и обезпечението са дадени в Закона за задълженията и договорите, в чл. 36 и следващи. Там се казва, че се ползват с право на предпочитателно удовлетворение по реда, по който са изброени: вземания по разnosки за обезпечаването и принудителното изпълнение; вземане обезпеченията "залог" и "ипотека"; вземания, с които се упражнява правото на задържане; вземания на работници и служещи и т.н. Въпросът е разгледан подробно в гражданското законодателство, за да си позволяваме да отделим само една от привилегиите в Търговския закон.

ИВАН ПЪРВАНОВ (от място): Точно така е.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Има ли други оратори? Господин Джеров, имате думата.

ДОКЛАДЧИК АЛЕКСАНДЪР ДЖЕРОВ: Благодаря на господин Карадимов. Той каза точно онова, което трябваше да кажа аз като възражение срещу направеното предложение от господин Манолов. Моля това предложение да не се възприема или ораторът да го оттегли. Чл. 271 да остане с една-единствена алинея. Не трябва в този закон да се дублира онова, което е уредено в "Ос-

повни правила на гражданското законодателство".

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Господин Манолов, съображенията са ясни. Вие ги възприемате? Благодаря ви.

Гласуваме глава седемнадесета "Ликвидация", текстове от чл. 266 до 274 включително. Моля ви, господа, гласувайте!

© 218 гласа за, 1 против и 2 въздържали се се приема и тази част на Търговския закон.

ДОКЛАДЧИК АЛЕКСАНДЪР ДЖЕРОВ: Следва глава осемнадесета:

"ОБЕДИНЕНИЕ НА ТЪРГОВСКИ ДРУЖЕСТВА

Раздел първи

Консорциум

Определение

Чл. 275. Консорциумът е договорно обединяване на търговци за осъществяване на определена дейност.

Приложими разпоредби

Чл. 276. За консорциума се прилагат съответно правилата за гражданско дружество или за дружеството, във формата на което е организиран консорциумът.

Раздел втори

Холдинг

Определение

Чл. 277. (1) Холдингово дружество е акционерно дружество, командитно дружество с акции или дружество с ограничена отговорност, което има за цел под каквато и да е форма да участва в други дружества или в тяхното управление със или без да извършва собствена производствена или търговска дейност.

(2) Най-малко 25 на сто от капитала на холдинговото дружество трябва да бъде внесен пряко в дъщерни дружества.

(3) Дъщерно дружество е това, в което холдинговото дружество притежава или контролира пряко или непряко най-малко 25 на сто от акциите или дяловете или може да определя пряко или непряко повече от половината от членовете на управителния съвет.

Предмет на дейност

Чл. 278. (1) Предметът на дейност на холдинговото дружество може да бъде:

1. придобиване, управление, оценка и продажба на участие в български и чуждестранни дружества;

2. придобиване, управление и продажба на облигации;

3. придобиване, оценка и продажба на патенти, отстъпването на лицензи за използване на патенти на дружества, в които холдинговото дружество участва;

4. финансиране на дружества, в които холдинговото дружество участва.

(2) Холдинговото дружество не може:

1. да участва в дружество, което не е юридическо лице;

2. да придобива лицензи, които не са предназначени за използване в контролираните от тях дружества;

3. да придобива недвижими имоти, които не са необходими за неговото обслужване. Придобиването на акции от дружества за недвижими имоти се допуска.

Данъчно облагане на холдинговата дейност

Чл. 279. Министерството на финансите определя дружествата, които могат да ползват особен режим за данъчно облагане на холдинговата дейност.

Кредити от холдинговото дружество

Чл. 280. (1) Холдинговото дружество може да предоставя заеми само на дружества, в които има пряко участие или ги контролира.

(2) Размерът на предоставените суми не може да надвишава десет пъти размера на капитала на холдинговото дружество.

(3) Размерът на депозитите от дъщерните дружества и предприятия в холдинговото дружество не може да е три пъти по-голям от размера на капитала.

Глава деветнадесета

ПРИЛОЖИМ ЗАКОН

Приложим закон за едноличен търговец

Чл. 281. Правното положение на едноличния търговец се определя по закона на страната, където е регистриран.

Приложим закон за търговско дружество

Чл. 282. (1) Учредяването, преобразуването и прекратяването на търговските дружества, както и начинът на представляването им, а също и правата и задълженията на съдружниците се определят от правото на страната по регистрацията на дружеството.

(2) Ако търговското дружество е регистрирано в повече от една страна, прилага се правото на страната, където според устава на дружеството се нами-

ра неговото управление.

(3) По отношение на клона на търговските дружества се прилага законът по регистрацията на клона.

Приложим закон за търговско представителство

• Чл. 283. Договорът за търговско представителство се урежда от закона на страната, където търговският представител осъществява дейността си, независимо от местосключването на договора.

Глава двадесета

АДМИНИСТРАТИВНО-НАКАЗАТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

Нарушения и глоби

Чл. 284. (1) Лице, което е задължено по този закон, но не поиска в определения в него срок вписване или не представи книжа или подписи, предвидени в него, се наказва с глоба от 500 до 2000 лева.

(2) Ако след като е наказано с глоба задълженото лице, не поиска вписване или не представи книжа или подписи в срока, определен от съда, то се наказва с глоба по ал. 4 до извършване на действията.

(3) С глоба по предходните алинеи се наказва длъжностно лице, което, след като е длъжно:

1. служебно не уведоми съответния окръжен съд за настъпилото обстоятелство, подлежащо на вписване;

2. не извърши необходимото за вписване в регистъра.

(4) Глобата се налага от окръжния съд. Определението на съда подлежи на обжалване с частна жалба."

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Има ли бележки по така докладваните текстове? Няма.

Гласуваме текстовете от чл. 275 до чл. 284 включително. Моля ви, госпожи и господа народни представители, гласувайте.

С 232 гласа за, 1 против и 4 въздържаха се така докладваните текстове по тази част от Търговския закон се приемат.

Преминаваме към последните няколко текста, включени в Преходните и заключителните разпоредби.

ДОКЛАДЧИК АЛЕКСАНДЪР ДЖЕРОВ:

" # 1. Този закон влиза в сила от 1 юли 1991 г. и отменя глава първа, глава втора и чл. 65, ал. 4 от Указ N 56 за стопанска дейност.

2. Държавните и общинските фирми, регистрирани по Указ N 56 за стопанската дейност, продължават дейността си по досегашните разпоредби до превръщането им в търговски дружества съгласно чл. 61 и 62 на този закон.

3 (1) Извършеното регистриране на фирмите, образувани по Указ N 56 за стопанската дейност, запазва действието си, като по право се извършват следните промени:

1. едноличната фирма се смята за едноличен търговец. Към регистрираното наименование (ако липсва) се прибавя името, съгласно чл. 59;

2. колективните и дружествените фирми на граждани се смятат за събирателни дружества. Към регистрираното наименование се прибавя необходимото, съгласно чл. 77;

3. фирмата с ограничена отговорност се смята за дружество с ограничена отговорност. Указанието фирма с ограничена отговорност или ООФ в наименованието се замества с дружество с ограничена отговорност или ДОО. Ръководителят на фирмата става по право управител на дружеството;

4. акционерната фирма се смята за акционерно дружество. Указанието акционерна фирма или АФ в наименованието се замества с "Акционерно дружество" или АД. Функциите на ръководителя на фирмата се поемат от управителния съвет на дружеството;

5. фирмата с неограничена отговорност, която не е издала акции, се смята за командитно дружество. Указанието "Фирма с неограничена отговорност" или НОФ в наименованието се заменя с "Командитно дружество с акции" или КДА.

(2) Преходните разпоредби намират съответно приложение по отношение на чуждестранните и смесените фирми в страната, образувани по реда на глава пета от Указ N 56 за стопанската дейност.

4 (1) Лицата, които извършват дейност, въз основа на Постановление на Министерския съвет N 35 от 1987 г., обнародвано в "Държавен вестник", бр. 48/1987 г., издадените на основание на това постановление наредби, които са търговски по смисъла на този закон, са длъжни да се регистрират като такива в 6-месечен срок от влизането на закона в сила.

(2) Срокът се смята за спазен, ако до изтичането му е направено съответното искане.

5 (1) Уговорките в учредителните и дружествените договори и устави на фирмите, регистрирани до влизането в сила на закона, които противоречат на повелителните му разпоредби, се заместват по право със съответните разпоредби на този закон.

(2) По всяка молба за регистрация съдът, ако е необходимо, дава срок на заинтересованите лица да съобразят договорите, съответно уставите с разпоредбите на този закон."

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Това са Преходните и заклю-

чителните разпоредби, господа. Имате ли предложения, становища?

ГЛАСОВЕ ОТ ЗАЛАТА: Няма. Нека да гласуваме.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Гласуваме това съдържание на # 1 до # 5 включително. Моля, гласувайте.

И така, 238 гласували за, против - няма, и 3 - въздържали се. *(Текстът на закона - Приложение N I, II)*

С това ние приключваме напълно с гласуването на второ четене на Търговския закон. Неколкократно съвсем справедливо той беше определен и тук като истинската Конституция на икономическата реформа. *(Ръкопляскания.)* Специално трябва да се изкаже благодарност на парламентарните комисии - Комисията по икономическата политика, начело с господин Захари Карамфилов... *(ръкопляскания)*, Законодателната комисия, с ръководител господин Александър Джеров *(ръкопляскания)*. В изключително кратки срокове се извършва една невероятна напрегната работа и се прие едно специално и квалифицирано законодателство с трайна дейност. Има повод тук отново да засвири музика и да има аплодисменти *(Звъни)!* *(Народните представители със ставане на крака и ръкопляскания приветствуват приемането на второ четене на Търговския закон.)*

От името на правителството думата поиска заместник-председателят на Министерския съвет господин Димитър Луджев.

ЗАМЕСТНИК МИНИСТЪР ПРЕДСЕДАТЕЛ ДИМИТЪР ЛУДЖЕВ: Господа народни представители! Действително, това е един голям момент в работата на парламента. Аз смятам, че Търговският закон по своето значение е не по-малко голям факт, отколкото Законът за собствеността и ползуването на земеделските земи. Той действително дава реална основа за преход към пазарна икономика и демокрация.

Междувременно днес Министерският съвет прие решение за въвеждане в практиката на нашия стопански живот на правилата и процедурите на менаджерския контракт. Този също значителен акт ще се базира на Търговския закон, както и един друг предстоящ процес, а именно преобразуването на държавната и общинската собственост в акционерна.

Всичко това ще промени в близките месеци стопанската и социалната структура на страната, че създаде съвършено нови стопански и юридически единици, ще създаде един нов пласт от стопански ръководители, които ще бъдат стабилни центрове за вземане на решения. Това дава възможност действително особено днес, след приемането на Търговския закон. Като изказваме благодарност на комисията на парламента, аз искам да изкажа благодарност и на онези юристи и икономисти, които работиха в правителството, в Съвета

за нормативните актове, в Правния отдел и всички останали, които действително извършиха огромна работа, за да имаме днес този модерен, съвременен Търговски закон и това ми дава основание да кажа и от името на правителството да благодаря на народните представители затова, че вие в този момент давате един огромен тласък на икономическата реформа в тази страна, а с това и на смяната на системата. *(Ръкопляскания.)*

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Господин Захари Карамфилов поиска думата.

ЗАХАРИ КАРАМФИЛОВ: Уважаеми дами и господа, днес Великото Народно събрание извърши един знаменателен акт. От днес нашата икономика има своя нова, съвременна пазарна Конституция. С Търговския закон нашата страна се нарежда между страните със съвременен икономически законодателство. Това е една знаменителна дата за българските икономисти.

Позволете ми от името на Комисията по икономическата политика да благодаря на колегите от Законодателната комисия и нейния председател господин Александър Джеров, на всички депутати и на множеството специалисти и експерти, които положиха своя самоотвержен труд, за да имаме този безценен капитал.

Благодаря ви за вниманието. *(Ръкопляскания.)*

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Благодаря ви също.

Имате думата по процедурата.

РОСЕН КАРАДИМОВ: Господин председател, тъй като законът беше много специализиран и всички в тази зала се увериха в това, аз бих ви помолил в началото на следващото заседание поименно да съобщите имената на хората юристи, които работиха над Търговския закон или поне основната група, която изработи основните му текстове. В миналото страдахме от това, че не знаехме кой в крайна сметка стои зад законите. Естествено е, че ние го приехме, но мисля, че тези хора заслужават България да чуе техните имена в този момент. Те не са чак толкова много в страната ни. *(Ръкопляскания.)*

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Предложението е наистина уместно и още в утрешния ден ние поименно ще посочим специалистите, включително юристи, икономисти и други съветници, които взеха непосредствено участие в подготовката на този закон.

Сега ще преминем към следващата точка от дневния ред.

РЕПЛИКИ ОТ ЗАЛАТА: Да гласуваме.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Молбата от името на Бюрото е, тъй като часът е 20,05 ч. малките законодателни промени, които се предлагат сега да не бъдат разисквани, да останат за утрешния ден. Сега да чуем са-

мо отговорите на министрите, които са тук с уважение и респект към тях.

Преди това, от името на Движението за права и свободи поиска думата неговият говорител народният представител господин Юнал Лютфиев за няколко минути.

ЮНАЛ ЛЮТФИЕВ: Уважаеми председателно, уважаеми дами и господа народни представители! Действително днешният ден минава през доста значителни събития. Най-важното е това, че днес се започна обсъждането на проекта за нова Конституция на Република България, а току-що още звучат, кълтят в залата и аплодисментите, във връзка с приетия нов Търговски закон.

Позволете ми да прочета пред вас Декларация на Централния съвет и на парламентарната група на Движението за права и свободи.

Анализирайки днешната политическа ситуация в страната, икономическото положение и предстоящото приемане на нова Конституция от Великото Народно събрание, Централният съвет на Движението за права и свободи смята за свой дълг да заяви, че неговата парламентарна група на този етап е склонна да участва в работата на парламента. *(Единични ръкопляскания.)*

Убедени сме, че основната задача на Великото Народно събрание е изработването на Конституция, която да гарантира демокрацията в Република България и да осигури правата на всички малцинства в нашата страна, в това число правото на развитие и обогатяване на свой език, култура, свободно изповядване и проповядване на своята религия.

За съжаление всичко това не е залегнало в проекта за нова Конституция. Още при първото обсъждане на този проект депутати от парламентарната група на Движението за права и свободи ще направят съевременно необходими компетентни допълнения на отделни членове и алинеи. В случай, че тези наши предложения не бъдат взети под внимание и включени в текстовете на новата Конституция, за съжаление парламентарната група на Движението за права и свободи ще бъде принудена да преразгледа своето по-нататъшно участие в работата на парламента.

Централен съвет на Движението за права и свободи и Парламентарна група на Движението за права и свободи

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Има думата председателят на Законодателната комисия господин Александър Джеров, за да се изпълни предложението на Росен Карадимов, което той направи преди малко.

АЛЕКСАНДЪР ДЖЕРОВ: Господин председател, дами и господа народни представители! Действително трябва да отчетем, че с приемането на Търговския закон ние свършихме една много важна и много полезна работа по пътя към пазарната икономика. Трябва съвсем откровенно да споделя с вас, че Указ

№ 56 за стопанската дейност, който досега регламентираше тази материя, е един закон от миналото, който не може да остане в сила.

Първо, повятието указ. Когато един чужденец дойде и прочете, че тази важна материя се урежда в един указ, с това приключва разговорът. Но не само затова и неговите разпоредби - бих казал, че те не отговарят на никакви изисквания в областта на търговското право. Сега ние с вас свършихме една много полезна работа. Това е гласуването на Търговския закон. И ако си спомняте, както в началото, когато започнахме обсъждането му, аз изтъкнах, че този Търговски закон е фундаментален. Той обаче урежда само субектите в търговското право.

Пред нас стоят още няколко задачи в областта на търговското право, но те са за един по-следващ етап. С гласуването на този закон ние не само свършихме една полезна правна работа, но същевременно и открихме името на нашата страна. При това положение, когато един чужденец дойде и реши да провери нашето законодателство, съвсем откровено можем да му покажем Търговския закон, който преди малко гласувахме.

Дължа действително да изразя благодарността на работната група, с която успяхме да представим на Великото Народно събрание законопроекта. В тази работна група участваха: проф. Живко Сталев, Кръстю Цонев, Мишо Вълчев, колегата Герджиков и Силви Чернев. Това бяха основните хора, които непрекъснато работеха. Разбира се, около тях имаше и още много други колеги, с чийто труд успяхме и стигнахме дотук.

С най-голяма благодарност ние трябва да приключим с изказванията във връзка с Търговския закон и смятам, че без тази работна група не можехме да стигнем дотук.

(Ръкопляскания)

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ГИНЬО ГАНЕВ: Благодаря ви, господин Джеров.

Има думата господин Стоилов.

СТЕФАН СТОИЛОВ: Едно малко допълнение. Работната група, която започна, продължи и изведе докрай работата върху създаването на Търговския закон, който преди малко приехме, беше възглавявана и се възглавяваше от проф. Виталий Таджер. *(Ръкопляскания.)* Той има основната заслуга за създаването на този закон.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ИВАН ГЛУШКОВ: Последна точка от днешния дневен ред -

ОТГОВОРИ НА АКТУАЛНИ ВЪПРОСИ.

Министър Йордан Мутафчиев е служебно възпрепятствуван да присъства, така че от негово име искам да го извиня.

Има един въпрос към министър Данов, зададен от народния представител Боян Черешаров.

Имате думата да развие въпроса си.

БОЯН ЧЕРЕШАРОВ: Уважаеми колеги, уважаеми господин министър! В предаването "По света и у нас" на 3 май, в един телевизионен материал е третирана ситуацията в центъра на моя избирателен район - гр. Самоков. Материалът е визирал случка за обстрелване на лека кола, в която е пътувала жена. Жената е била наранена.

Молбата ми към министъра е да каже какво са направили подчинените му органи за разследването и за изясняването на случая.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ИВАН ГЛУШКОВ: Господин Данов, имате думата.

МИНИСТЪР ХРИСТО ДАНОВ: Госпожи и господа народни представители, изнесеното от телевизията е една поредна неточност. Не се касае за стрелба по автомобил и нараняване на човек в него, а за два различни случая в различни дати. Журналистът, който е ходил там, е било добре да провери обстоятелствата, а не да изнася факти. Господин Черешаров беше добре и сам да провери нещата.

В първия случай, жената е била ударена с куршумче от флорберова пушка вероятно и се касае за рикошет. Това е станало на 26 април 1991 г. Пострадалата първоначално е била приета в болницата, почувствувала се е добре, освободена е. Няколко дена по-късно е било извадено куршумчето и с това се свършва цялата дейност около нейното лечение.

Версията, която е била създадена от органите на властта, е, че се касае за случайно събитие. Доколкото това е случайно събитие или не, по въпроса се извършва проверка.

Вторият случай с простреляния автомобил, се касае за гражданин, който е бил на командировка в Унгария. Той се е върнал на 3 април 1991 г. Не е бил никога шофьор на таксиметрова кола, както е изнесено. Спрял си е колата и продължително време не я е използвал. Установено е, че на предната врата има пробойна от куршум. Кога това е станало - не е известно. Но той е установил, че пробойната е станала на 3 май 1991 г. Установил го е, когато е правен филмът.

Във връзка с тази пробойна се прави непрекъснато обследване от органите на властта с оглед да се установи дали пробойната е направена тук или при пътуването му в чужбина - от Унгария до България. Не е изяснено къде е ста-

нало.

Министерството на вътрешните работи много съжалява и за двата случая, но това са случаи, които не могат да бъдат избегнати при наличие на толкова много оръжие в хората. Може би ще се наложи да помоля Великото Народно събрание в скоро време да вземе решение излишното оръжие, у всички където се намира в страната, да бъде иззето, а може би да искаме и увеличение на наказателните мерки по отношение на тези, които носят оръжие без разрешение.

Благодаря ви за вниманието. *(Ръкопляскания.)*

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ИВАН ГЛУШКОВ: Благодаря ви, господин Данов.

Има два въпроса към министър Борис Спиров. Първият е от народния представител Петко Огойски.

Господин Огойски, заповядайте да развиете въпроса си.

ПЕТКО ОГОЙСКИ: Господин председателю, многоуважаеми господин министър Спиров, колеги народни представители! С дълбока загриженост съм принуден да кажа, че многоочакваният Закон за собствеността и ползуването на земеделските земи и така трудно гласуваният многоочакван правилник имат в приложението си много спънки. Забавянето на закона, както и редицата неясноти в него, както и в правилника, принуди хората по места да приемат раздаването на временни парцели работна земя от един до пет, на други места до 10-15 декара поне за тази година. Бившите и сегашните банкрутирали текезесета все още са господари на бащините и дялови наши земи - ниви и ливади. Реална е опасността да не се уреди връщането на земята и за обработка през следващата година. Да не говорим за прословутия параграф 4, утвърдил номенклатурата като владетел на заграбени и похабени за вилни зони места.

Тревогите на моите избиратели - административни и стопански ръководители по общините и кметствата, е преди всичко в следното. Предвидените в чл. 60 от правилника общински поземлени комисии не са очертани по ранг, по статут относно заплащането им, нито е възможно да извършат огромната работа по установяване на землищните граници, категоризиране на земята, преглед на документи, свидетелства за доказване на собственост и други, и други.

Второ. В същия член само мимоходом е споменато, че могат да се създават и местни, в кметствата, поземлени комисии, но и техният щат, права, задължения не са очертани. А те са, които именно биха могли да извършат работата, тъй като имаме общини с 20-25 села, ако не и повече, и за една общинска комисия от няколко души това е невъзможно за цели десетина години, струва ми се. В същото време сме на път да приемем едно ново административно де-

ление на страната ни, което също ще бъде селски общини, околии, окръзи и общини и ще попречи на това.

Има и друго нещо, което не зная дали правилник или друг нормативен акт трябва да уреди. В моята община - Нови Искър, както и в Панчарево, Локорско, Чепинци, Казичане, Подгумер, Мирвяне и другаде има кравеферми и телеугоителни комплекси с хиляди животни. Те са построени и се изхранват от земи, които подлежат на връщане на собствениците им. Каква ще бъде съдбата на тези хиляди животни, след като бъдат лишени от фуражните си зони? Няма и до днес никакъв сериозен и докрай свършен регламент за притежаваните от кооперативните земеделски стопанства селскостопански машини, за тяхното ползуване, ремонт, управление и притежание. Всичко това буди тревога както сред селяните, така и сред стопанските ръководители, които отговарят за тези неща. Заради това моля за компетентното обяснение на господин министър Спиров.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ИВАН ГЛУШКОВ: Господин Спиров, имате думата. Това не беше един въпрос, а една серия от въпроси, засягащи селското стопанство.

БОРИС СПИРОВ: Господин председател, уважаеми колеги! Господин Огойски ми задава няколко въпроса. В първата серия - по чл. 60 от Правилника за приложение на Закона за собствеността и ползуването на земеделските земи.

Господин Огойски, Министерството на земеделието и хранителната промишленост не е главен изпълнител на Закона за собствеността и ползуването на земеделските земи и правилника за приложението му. То е възложено на Министерския съвет съгласно параграф 10 от закона. Там изрично е казано, че прилагането на този закон е от прерогативите на Министерския съвет. Общинските поземлени комисии се образуват при общинските народни съвети и Националният поземлен съвет е орган на Министерския съвет.

Съгласно чл. 32, ал. 2 от закона Националният поземлен съвет трябва да приеме правилник за своята организация и дейност и за организацията и дейността на общинските поземлени комисии. Какво е направено от Министерството на земеделието и хранителната промишленост в тази връзка?

На заседанието на Министерския съвет от понеделник Министерството на земеделието и хранителната промишленост внесе правилника, с който Националният поземлен съвет трябва да бъде въоръжен. Предприех тази мярка за Националния поземлен съвет в момента, в който бъде одобрен от Великото Народно събрание, веднага да разполага с правилник, по който целият Министерски съвет, всички министри направиха своите забележки. Тези забележки ще

бъдат вписани в правилника, който е предложен от Министерството на земеделието за работата на Националния поземлен съвет и Националният поземлен съвет ще приеме този правилник в момента, в който Националният поземлен съвет бъде одобрен от Великото Народно събрание.

Съгласно чл. 64, ал. 2 от правилника числеността на персонала, в това число и несписъчният състав на общинските поземлени комисии, се определя от Националния поземлен съвет съгласуването с Министерството на финансите. Средствата за издръжка и дейността на общинските поземлени комисии се осигуряват ежегодно с бюджета на съответните народни съвети. В това отношение Министерството на земеделието отново прави всичко възможно за бързото прилагане на закона, като актуализира в момента броя на общинските народни съвети, в които трябва да бъде изградена общинската поземлена комисия.

Смятам, че ще се съгласят колегите с мен, че има общини, особено в големите градове, чиято сфера на действие не включва раздаване и връщане на земя. Ето защо не може механично, съобразно броя на общините в страната, да бъде определен и броят на общинските поземлени комисии. Естествено е, че броят на общинските поземлени комисии трябва да бъде по-малко от броя на общините в цялата страна.

Що се отнася до състава на поземлените комисии, той е посочен в чл. 60, ал. 3 и ал. 5 от правилника. Не е от компетентността на Министерството на земеделието и хранителната промишленост нито да определи състава на Националния поземлен съвет, аз споменах вече за това, който се определя от Народното събрание, той вече е раздален като състав на депутатите. Също така Министерството на земеделието не може да осигури финансирането на органите на поземлената собственост.

По втория въпрос, колко кметски комисии ще се създадат в една община, се решава от общинския народен съвет според нуждите. Те преценяват. Статутът, правата и задълженията на кметските поземлени комисии са еднакви с тези на общинската поземлена комисия. Всичко, казано в закона и правилника по отношение на общинските поземлени комисии, се отнася и за кметските, т.е. чл. 33, ал. 2 от закона.

Що се отнася до третия въпрос, господин Огойски, първо, аз мисля, че той се отнася главно за съдбата на животните, а не за съдбата на кравефермите или свинефермите в случая. Съдбата на животните в тези големи кравеферми, както е случаят във вашия район, е свързана с връщането на собствеността на гражданите, които искат да я получат обратно. Всеки един от частните стопани, получил обратно земята си, има право на претенции, защото е влязъл в

ТКЗС не само със земя, но и с животни, и с инвентар. Това, което се отнася до животните, е предвидено да бъдат обезвъзмездени по отношение на животните с дялово участие в тези кравекомплекси в случая.

При приватизацията на кравекомплексите право на участие в тази приватизация имат съответно собствениците на земеделски земи. Това право на участие им дава възможност да се включат в общия фуражен баланс за изхранването на животните в големите кравекомплекси. Министерството на земеделието и хранителната промишленост в това отношение има виждане и големите свинекомплекси, кравекомплекси и птицекомплекси в страната също ще бъдат обект на приватизация, както и останалите обекти от хранително-вкусовата промишленост.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ИВАН ГЛУШКОВ: Има думата народният представител Георги Николов за въпрос към министър Спиров.

ГЕОРГИ НИКОЛОВ 48. Свищовски едномандатен район: Уважаемо председателство, уважаеми колеги народни представители, уважаеми господин Спиров! От срещите си с избирателите и от пресата все по-често научавам за трудностите, които изпитват животновъдите в страната. На много места не се изкупуват своевременно селскостопанските животни, особено от частния сектор, или така наречените лични ферми. В същото време фуражите се предлагат на твърде високи цени. По сведения на заместник-министъра на земеделието и хранителната промишленост, господин Михаил Трифонов, от внесените 100 хиляди тона фуражи, произведени от американска царевича, са продадени едва 28 хиляди тона, основната причина за което е високата цена - 1440 лв. за тон.

Поради тази причина, може би основната, на много места се пристъпва към ликвидиране на личните ферми, което съм убеден, че ще се отрази неблагоприятно върху задоволяването на пазара с месо и животински продукти още през тази есен. Очевидно някой ще трябва да носи отговорност. Не искам да смятам, че това е министерството, но тъй като и съответно други органи могат да помагат за решаването на този въпрос, позволявам си да отпраща двата въпроса.

Ще предприеме ли ръководеното от вас, господин Спиров, министерство някакви мерки за своевременното изкупуване на животните от частния сектор, които са твърде много?

Няма ли възможност да се намали цената на фуража, който е получен от продукцията, доставена от други страни, която цена сега е непосилна за повечето животновъди? Смятам, че на този преходен етап трябва да се определят такива цени, които да защитят животновъдите, защото след години ще си дадем

сметка, че сме нанесли непоправими щети на селското стопанство.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ИВАН ГЛУШКОВ: Господин Спиров, имате думата.

МИНИСТЪР БОРИС СПИРОВ: Уважаеми колеги! Господин Николов, безспорно затрудненията при изкупуването на животните не само от частното, но и от общественото стопанство идват от налагащите се ниски цени, които правят производството губещо. В това отношение Министерството на земеделието е внесло в Министерския съвет становище за формиране на действителна цена за производство на единица месо, в случая за килограм месо - по действителни разходи плюс съответния процент рентабилност, както е за всички останали производства. Това е инициатива на Министерството на земеделието и аз смятам, че в това отношение министерството разсъждава в унисон с пазарната икономика и всички производители имат еднакво право на печалба, когато произвеждат земеделски продукти.

Месопреработвателните комбинати предлагат ниски цени - това е вярно. Това е причина за задържането на животните. От друга страна, високите цени в търговската мрежа не дават възможност за по-висока консумация. В резултат на това и кланиците, и складовете на търговските обекти, трябва да ви уверя, че са препълнени, даже са задържени с месо.

Смятам, че в това отношение Великото Народно събрание извърши изключително добра работа. Първо, налагането на мораториум върху износ на сескостопански продукти, ако добре си спомняме всички момента, в който беше подписан този мораториум, а той беше свързан с пълното опразване на магазините от страна на стоки и специално опразването на магазините откъм месо. Великото Народно събрание със своите действия успя да насочи стоките към магазините независимо от високите цени. От своя страна високите цени свиха потреблението най-вече на месо и месни произведения. Оттук нататък министерството прави всичко възможно да убеди производителите, че досегашните темпове, които така или иначе бяха налице за непрекъснатото повишаване на производството на месо, би трябвало да бъдат коригирани. Просто потреблението на месо в страната рязко намаля - почти 50 на сто, а смятам, че всички ще се съгласите с мене, пазарът на месо, когато става дума за страните от бившия социалистически лагер и пазарът на месо на България със Съветския съюз - също претърпя известни корекции и тези корекции са към намаляване. Независимо от това, че спрямо миналата година за периода са изкупени по-малко 70 хиляди тона месо, от които 18 хиляди тона е птичето месо, затрудненията е необходимо да бъдат преодолени. Ето защо Министерството на земеделието непрекъснато насочва своите усилия към търсенето на пазари за из-

нос. Засега са уговорени и е предстоящ износ на 30 хиляди тона месо, от които 12 хиляди тона птиче. С тази мярка ще се получат известни облекчения, но по принципи проблемът засега остава открит.

Освен това на месокомбинатите се препоръчва да изкупуват животни от частния сектор с предимство. Но засега Министерството на земеделието и хранителната промишленост разполага само с препоръчителни възможности. И тук ние се надяваме, че приватизацията, особено на кланичните сектори от месокомбинатите, ще даде възможност за по-свободен достъп на месото към пазара и за корекция, и то за известно намаляване на цените, когато се ликвидира посредникът, който си позволява правото да увеличава два, три, а някъде и четири пъти повече цената от изкупната. Тоест продажната цена надхвърля изкупната три до четири пъти.

Въпросът с цената на фуража от Съединените американски щати не е от компетенциите на Министерството на земеделието. Ние сме абсолютно съгласни, че са високи и е вярно, че една малка част от този фураж е продадена. Това е въпрос, който е от компетенцията на Агенцията за чуждестранни помощи. Намираме за целесъобразно тази цена на фуража да бъде намалена. Правилно е критерии в това отношение да бъдат направените разходи по доставката на този фураж. Това е моят отговор.

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ ИВАН ГЛУШКОВ: Благодаря ви, господин министър.

Заседанието на парламента утре ще започне от 10 часа.

Закривам днешното заседание.

(Закрито в 20 ч. и 40 м.)

ПРЕДСЕДАТЕЛ:

Николай Тодоров

ЗАМЕСТИК-ПРЕДСЕДАТЕЛ:

Гиньо Ганев

Иван Глушков